

სახელმწიფო და რელიგია

აკტორი - გიორგი ფარეშიშვილი

© განვითარებისა და დემოკრატიის ცენტრი (CDD)

www.CDD.ge | info@CDD.ge

სარჩევი

ეკლესიის და სახელმწიფოს ურთიერთობა ევროპულ კანონმდებლობაში	4
ზოგადი მიმოხილვა	4
სახელმწიფოსა და რელიგიების სამართლებრივი ურთიერთობები ევროკავშირის წევრ გობიერთ სახელმწიფოში.	6
სახელმწიფო და რელიგია ბელგიაში	6
სახელმწიფო და რელიგია ჩეხეთში	11
სახელმწიფო და რელიგია იტალიაში	15
სახელმწიფო და რელიგია ნიდერლანდებში	17
სახელმწიფო და რელიგია გაერთიანებულ სამეფოში	21
სახელმწიფო და რელიგია საბერძნეთში	25
სახელმწიფო და რელიგია გერმანიაში	32
გამოყენებული ლიტერატურა:	37

ეკლესიის და სახელმწიფოს ურთიერთობა ევროპულ კანონმდებლობაში

ზოგადი მიმოხილვა

ქართული მეცნიერება კარგად იცნობს საერთაშორისო სამართალში არსებულ სახელმწიფოსა და რელიგიური ორგანიზაციის (ეკლესიის) ურთიერთობის სამ ერთმანეთისაგან თვისებრივად განსახვავებულ ტიპს:

1. ქვეყანაში ტრადიციული რელიგიის პრიორიტეტულ ან სახელმწიფო რელიგიად ცნობა-აღიარება;
2. სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობათა რეგულირება ხელშეკრულების საფუძველზე;
3. სახელმწიფოსა და ეკლესიის ერთმანეთისაგან სრული გამიჯვნა;

პირველი და მეორე ტიპი დასავლეთ ევროპის ქვეყნებისათვის არის დამახასიათებელი, სადაც ისტორიულად ქრისტიანობის ორი ძირითადი მიმართულება: კათოლიციზმი და პროტესტანტიზმი იყო და არის გაბატონებული. აქვე ისიცაა აღსანიშნავი, რომ დღეს დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში არსებობს მრავალი არატრადიციული რელიგიური ორგანიზაცია.

ევროპულ ქვეყნებში სახელმწიფოსა და ეკლესიის სამართლებრივი ურთიერთმიმართების კვლევის პრობლემა ჩვენთვის თვითმიზანს არ წარმოადგენს. აღსანიშნავია, რომ ევროპის ქვეყნებში რელიგიის შესახებ განსახვავებული კანონები მოქმედებს აქედან გამომდინარე განსხვავებულია სახელმწიფოს დამოკიდებულებაც რელიგიასთან. ევროპულ კანონებში ასახულია და გათვალისწინებული ტრადიციული ეკლესიის, როგორც ტრადიციული სოციალური ინსტიტუტის არსებობა, სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობების ტრადიციული ისტორიული პრინციპები, ასევე რელიგიის და ეკლესიის ისტორიულ-კულტურულ სოციალურ თავისებურებები, რელიგიურ თავისუფლებასა და რელიგიურ შემწყნარებლობა.

საინტერესოა სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობები დიდ ბრიტანეთში. ცნობილი ფაქტია, რომ დიდი ბრიტანეთს არ გააჩნია დაწერილი კონსტიტუცია, სამაგიეროდ არსებობს ბრიტანული კონსტიტუციონალიზმი, რომელიც ისტორიულად ემყარება პარლამენტარიზმს, ანგლოსაქსონურ სამართლებრივ სისტემას, მმართველობის მონარქისტულ ფორმას, რომელიც თავის მხრივ ქმინს დიდი ბრიტანეთის ფაქტობრივ და იურიდიულ კონსტიტუციას. ამიტომაც ბრიტანეთის კონსტიტუცია უნივერსალური მოვლენა თანამედროვე კონსტიტუციურ სამართალში. ბრიტანეთის კონსტიტუცია მოიცავს კონკრეტულ წყაროებს: სტატუტებს, სასამართლო პრეცედენტებს, კონსტიტუციურ ჩვევებს, დოქტრინულ წყაროებს. ინგლისის ეკლესია “ანგლიკანური ეკლესია” ინგლისში სახელმწიფო ეკლესიაა. ამ ეკლესიის სათავეში ინგლისის დედოფალი დგას. ეკლესია ლორდთა პალატაში 24 ეპისკოპოსითაა წარმოდგენილი. მონარქიის ინსტიტუტი დიდ ბრიტანეთში დაცულია, როგორც ერის ერთიანობის სიმბოლო, ხოლო დიდი ბრიტანეთის პარლამენტი მოიცავს მონარქს, თემთა და ლორდთა პალატას, ამიტომ ადვილი წარმოსადგენია ინგლისის ეკლესიის სახელმწიფო სტატუსი. აქედან გამომდინარე ანგლიკანური ეკლესია სახელმწიფოს შემადგენელი ნაწილია. რაც შეეხება ეკლესიის კანონიკურ სამართალს, იგი ბრიტანული ეკლესიის განუყოფელი ნაწილია. დიდი თავისებურებებით გამოირჩევა ინგლისის ეკლესიის გენერალური სინოდი, რომელსაც ევროპულ სინამდვილეში ანალოგი არ გაააჩნია.

იგი შედგება სამი პალატისაგან: 1. ეპისკოპოსთა პალატა, 2. მღვდელთა პალატა, 3. მოყვარულთა პალატა. გადანყვეტილება მხოლოდ მაშინ ითვლება მიღებულად თუ სამივე პალატა დაუჭერს მხარს. ინგლისის პარლამენტს აქვს უფლება, რომ უარყოს ინგლისის ეკლესიის გადანყვეტილებები, მაგრამ მათ არ აქვთ იმის უფლება რომ შეცვალონ ტექსტი რაც უარყვეს. ფაქტია ის, რომ ეკლესიას შეუძლია როგორი კანონებიც უნდა ისეთი მიიღოს სახელმწიფოსაგან დამოუკიდებლად, მაგრამ სახელმწიფო ამას ვერ იზამს რადგან დედოფლის გარეშე ვერ მიიღებენ ვერანაირ კანონს, დედოფალი კი არის ინგლისის ეკლესიის მეთაური. ინგლისში სახელმწიფო ეკლესიის არსებობა არ ნიშნავს მის სახელმწიფოსაგან სუბსიდირებას, ფინანსური დახმარებები ეკლესიას საკმაოდ მცირედი აქვს სახელმწიფოსგან, თუმცა ეკლესიას აქვს გარკვეული უპირატესობები გადასახადებზე.

აღსანიშნავია ასევე ის ფაქტი, რომ შოტლანდიაში, ჩრდილოეთ ირლანდიასა და უელსში არ გააჩნია ეკლესიას სახელმწიფო სტატუსი. შოტლანდიაში სახელმწიფო ეკლესია არის “რეფორმისტული ეკლესია” უელსსა და ჩრ.ირლანდიაში ანგლიკანური ეკლესია გათანაბრებულია სხვა ეკლესიებთან.

საინტერესოა ასევე, რომ აღვნიშნოთ იტალიის მაგალითი, რადგანაც იქაც საკმაოდ დიდი ისტორიული მნიშვნელობა გააჩნია ეკლესიის და სახელმწიფოს ურთიერთობას. იტალიის კონსტიტუცია ითვალისწინებს იტალიის სახელმწიფოში, ვატიკანის სუვერენული, დამოუკიდებელი სახელმწიფოს არსებობას. ამდენად სახელმწიფო ეკლესიის არსებობა იტალიაში ნყვეტს თავის მრავალსაუკუნოვან ისტორიას და “კონკორდატის” მეშვეობით 1929 წლიდან იწყება ახალი ეტაპი სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობაში. ეს ახალი ეტაპი “ლატერანული პაქტებითაა ცნობილი” 1984 წელს იტალიის სახელმწიფოსა და კათოლიკურ ეკლესიას შორის იდება ხელშეკრულება, რომელიც “ვილლა მადამა” სახელითაა ცნობილი. მრის საფუძველზეც მოხდა 1929 წელს დადებული ლატერანის ხელშეკრულების შეცვლა და შემდგომში უკვე გაგრძელდა ხელშეკრულებების დადება იტალიის სახელმწიფოსა და კათოლიკურ ეკლესიას შორის. მართალია იტალიაში კათოლიკური ეკლესია არ წარმოადგენს სახელმწიფო ეკლესიას, მაგრამ იგი პრივილეგირებული ეკლესიაა, რომელიც გამორჩეულია თავისი სტატუსით. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ იტალიის სახელმწიფოს მრავალ რელიგიურ კონფესიებთან აქვს დადებული შეთანხმებები (იუდაისტებთან, ევანგელისტებთან, და სხვა). იტალიაში არსებობს ასევე საეკლესიო გადასახადი.

ურიგო არ იქნება რომ ვახსენოთ საბერძნეთი, უდიდესი ისტორიის მქონე სახელმწიფო. როგორც ცნობილია ეს ქვეყანა დღეს არის როგორც ევროკავშირის ასევე ნატოს და სხვა არაერთი საერთაშორისო გაერთიანების წევრი და იმას, რომ ამ ქვეყანაში სახელმწიფო რელიგიად მართლმადიდებლობაა გამოცხადებული, ხელი ნამდვილად არ შეუშლია. ისტორიულად საბერძნეთი გამოირჩევა თავისი ქრისტიანული კულტურით და კონსტანტინეპოლის დაცემის შემდეგ, მისი მნიშვნელობა ერთიორად გაიზარდა. დღეს სახელმწიფოს მეთაურად პრეზიდენტთან ერთად ითვლება პატრიარქიც და მასაც საკმაოდ დიდი უფლებები აქვს მინიჭებული, სამღვდლოება ხელფასებს იღებს სახელმწიფოსაგან. ყოველ კვირას სკოლიდან მოსწავლეები და ბალიდან დაყავთ ეკლესიაში და აზიარებენ, ყველა სკოლას ყავს თავისი მოძღვარი და ხდება მართლმადიდებლური რელიგიის სწავლება, ყველა საეკლესიო დაწესებულება ფინანსდება სახელმწიფოს მხრიდან და თუ არის ისეთი შემთხვევა, რომ სახელმწიფოს მეთაური ვერ ასრულებს მოვალეობას შეიძლება პატრიარქმა შეასრულოს მისი მოვალეობა დროებით. ასევე იყო აფქტი როდესაც კვიპროსის ბერძნულ ნაწილში ეპისკოპოსი ასრულებდა სახელმწიფოს მეთაურის მოვალეობას კვიპროსის ომის დროს. ეს ყოველივე მეტყველებს იმაზე რომ არ უშლის ხელს მართლმადიდებელი ეკლესიის სახელმწიფო სტატუსი სხვა კონფესიების არსებობას ქვეყანაში.

სახელმწიფოსა და რელიგიების სამართლებრივი ურთიერთობები ევროპაში უფრო ზოგიერთ სახელმწიფოში

სახელმწიფო და რელიგია ბელგიაში

ბელგიაში რელიგიური გაერთიანებების წევრთა შესახებ ზუსტი მონაცემის მოპოვება საკმაოდ რთულია. ამჟამად ქვეყანაში არ მოქმედებს ეროვნული აღწერის სისტემა, თუმცა მისი არსებობის დროსაც რელიგიურ აღმსარებლობაზე კითხვების დასმა რელიგიის თავისუფლებასთან შეუთავსებლად ითვლებოდა. მიუხედავად ამისა, არსებობს გარკვეული სტატისტიკური მონაცემები.

დღეისათვის ბელგიის მოსახლეობა 10 მილიონზე მეტია, რომელთაგან 70%-ზე მეტი თავს რომაულ-კათოლიკური ეკლესიის წევრად მიიჩნევს. ეს რაოდენობა ოცი წლისწინანდელ მაჩვენებელზე 10%-ით ნაკლებია. პროტესტანტების რაოდენობა 70 000-100 000-ს შორის მერყეობს, ანუ მთლიანი მოსახლეობის დაახლოებით 1%-ია. მუსლიმანები, რომლებიც ბელგიაში XX საუკუნის 60-იანი წლებიდან გამოჩნდნენ, ამჟამად მოსახლეობის დაახლოებით 4%-ს შეადგენენ. სხვა რელიგიური ჯგუფები შედარებით მცირერიცხოვანია და მათი რაოდენობა დაახლოებით შემდეგია: 21 000 ანგლიკანი, 40 000 იუდაიზმის მიმდევარი და 60 000-ზე მეტი მართლმადიდებელი. რაც შეეხება არამორწმუნე მოსახლეობას, მათი რაოდენობის შესახებ მონაცემები საკამათოა. არამორწმუნე ადამიანების ოფიციალური მოძრაობების წარმომადგენელთა შეფასებით, მოძრაობის წევრთა რაოდენობა 1,5 მილიონს, ანუ მოსახლეობის 15%-ს შეადგენს ხელისუფლების მონაცემებით კი მათი რაოდენობა მხოლოდ 350 000-ია მონაცემთა შორის არსებული განსხვავება შეიძლება აიხსნას იმ გარემოებით, რომ ბევრ ადამიანს, რომელიც არ არის მორწმუნე ან აქვს აგნოსტიკური შეხედულება, არ სურს იყოს არამორწმუნეთა ოფიციალური და სტრუქტურულად ჩამოყალიბებული მოძრაობების წევრი.

ბელგიისთვის დამახასიათებელია სეკულარიზაციის (ეკლესიის და სახელმწიფოს განცალკევება) მაღალი დონე. მიუხედავად ამისა, ქვეყანაში რელიგია უაღრესად მნიშვნელოვანი სოციალური ფენომენია. უკანასკნელ ხანებში ბელგიაში შეინიშნება ისლამის როლის ზრდა და მიმდინარეობს “ახალი ბელგიელების” ინტეგრაციის პროცესი საზოგადოებაში.

რელიგიას ამჟამად განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია პოლიტიკური საკითხების დღის წესრიგში. ბელგიის 1831 წლის კონსტიტუციაში უკვე არსებობდა სახელმწიფოსა და ეკლესიის სამართლებრივი ურთიერთობის საფუძვლები. იმის მიუხედავად, რომ კონსტიტუციაში რამდენჯერმე შეიტანეს შესწორებები, სახელმწიფოს და ეკლესიის ურთიერთობის მარეგულირებელი ძირითადი პრინციპები უცვლელი დარჩა. 1831 წლის კონსტიტუციაში ჯერ კიდევ იგრძნობა ის განწყობა, რომელიც 1830 წელს, ბელგიის მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვების დროს, არსებობდა. ეს იყო პერიოდი, როდესაც ახალგაზრდა, ლიბერალ პოლიტიკოსებს სურდათ არა მხოლოდ ადამიანის უფლებების და თავისუფლებების პროპაგანდა, არამედ მათი კონსტიტუციით დაცვა. ამავე დროს, ეს იყო პერიოდი, როდესაც ბელგიის ეკლესია მზად იყო გადაეცა პროგრესული ნაბიჯი და მონაწილეობა მიეღო საკონსტიტუციო საკითხების განხილვაში. პრინცი დე მინის, მიშელინის არქივისკოპოსის, წერილმა, რომელიც 1830 წლის 17 დეკემბერს ეროვნული კონგრესის წინაშე წაიკითხეს, დიდი გავლენა მოახდინა 1831 წლის კონსტიტუციის მე-14, მე-15, მე-16 და 117-ე მუხლების ფორმირებაზე, რომლებშიც განსაზღვრული იყო ეკლესიასა და

სახელმწიფოს შორის ურთიერთობის საფუძვლები XX საუკუნის სამოცდაათიან წლებში დაწყებული რეფორმის შემდეგ ბელგიის კონსტიტუციის მუხლების ნუმერაცია შეიცვალა. 1994 წლის თებერვლის შემდგომ სახელმწიფოს და ეკლესიას შორის ურთიერთობის მარეგულირებელი ნორმები ასახულია მე-19, მე-20, 21-ე და 181-ე მუხლებში. ეკლესიის და სახელმწიფოს ურთიერთობა ბელგიაში მნიშვნელოვანწილად 1831 წლის კონსტიტუციით რეგულირდება.

კონსტიტუციური უფლებები და თავისუფლებები ასევე ეხება რელიგიასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა საკითხს, კერძოდ, განათლების თავისუფლებას (24-ე მუხლი) და პრესის თავისუფლებას (25-ე მუხლი). ამავე დროს, კონსტიტუცია კონკრეტულად უზრუნველყოფს აღმსარებლობის თავისუფლებას, რაც ოთხი სპეციალური მუხლით რეგულირდება. აღმსარებლობის თავისუფლება და მისი თავისუფლად და საჯაროდ გამოხატვის უფლება კონსტიტუციის მე-19 მუხლითაა გარანტირებული. მე-20 მუხლის მიხედვით, არ შეიძლება პირმა იძულებით მიიღოს მონაწილეობა რელიგიურ რიტუალში ან იძულებით სცეს პატივი რელიგიური ხასიათის უქმე დღეებს. 21-ე მუხლში ხაზგასმითაა აღნიშნული, რომ სახელმწიფოს არ აქვს უფლება, ჩაერიოს ნებისმიერი რელიგიური მიმდინარეობის სასულიერო პირების დანიშვნასა და განთავისუფლებაში, ასევე აუკრძალოს მათ წერილობითი ურთიერთობა თავიანთი ეკლესიების ხელმძღვანელებთან ან გამოაქვეყნოს მათ მიერ მიღებული აქტები. ეს მუხლი ინტერპრეტირებულია, როგორც ეკლესიის შიდა ორგანიზაციის თავისუფლების დამადასტურებელი, თუმცა, ამავე დროს, მოიცავს ამ პრინციპიდან გამონაკლისს, როდესაც განსაზღვრავს, რომ სამოქალაქო ქორწინება ყოველთვის წინ უნდა უსწრებდეს საეკლესიო ქორწინების ცერემონიას, გარდა კანონით დადგენილი განსაკუთრებული შემთხვევებისა. კონსტიტუციის 181-ე მუხლის შესაბამისად, სასულიერო პირების ხელფასებისა და პენსიების გადახდა სახელმწიფო ბიუჯეტს ეკისრება.

მიუხედავად იმისა, რომ ბელგიის კანონმდებლობა ცნობს ყველა რელიგიის თანასწორობას არ შეიძლება იმის უარყოფა, რომ ზოგიერთი რელიგიის მიმართ დამოკიდებულება პრაქტიკულად განსხვავებულია. რამდენიმე რელიგიამ მიიღო ოფიციალური აღიარება ან მის საფუძველზე კანონი. რელიგიის აღიარების ძირითად საფუძველია რელიგიის სოციალური ფასეულობის, მის მიერ მოსახლეობისათვის სამსახურის გაწევის აღიარება. ამჟამად ასეთი სტატუსი ექვს დენომინაციას: კათოლიციზმს, პროტესტანტიზმს, იუდაიზმს, ანგლიკანობას (1870 წლის 4 მარტის კანონი რელიგიების დროებითი მოთხოვნების ორგანიზებაზე), ისლამს (1974 წლის 19 ივლისის კანონი, რომელმაც ჩაანაცვლა 1870 წლის კანონი) და მართლმადიდებლურ (ბერძნულ და რუსულ) ეკლესიას (1985 წლის 17 აპრილის კანონი, რომელმაც ჩაანაცვლა 1870 წლის იგივე კანონი).

იურიდიული პირის სტატუსი ენიჭება ეკლესიის საერო საჭიროებებზე პასუხისმგებელ საეკლესიო ადმინისტრაციებს თვითონ ეკლესიებს და საეკლესიო სტრუქტურებს არ აქვს იურიდიული პირის სტატუსი. ასევე ყურადღება უნდა მიექცეს იმ ფაქტს, რომ საეკლესიო ადმინისტრაციის საერო საქონელზე წარმოქმნილი დეფიციტი უნდა იფარებოდეს მუნიციპალიტეტების მიერ. თავის არიდების აღნიშნული შესაძლებლობა ყოველთვის ხელს არ უწყობს სათანადო პასუხისმგებლობას ადმინისტრაციის მხრიდან კიდევ ერთი სარგებელი, რომელსაც ეკლესია იღებს, არის სახელმწიფო სუბსიდიები, რომლებიც გამიზნულია საეკლესიო შენობების მშენებლობისა და განახლებისათვის პასტორები და ეპისკოპოსები უზრუნველყოფილი უნდა იყვნენ შესაბამისი საცხოვრებლით, ხოლო ნებისმიერი გადასახადი, რომლებიც დაკავშირებულია მსგავს ხარჯებთან, უნდა გადაიხადოს მუნიციპალიტეტებმა ან პროვინციებმა. გარდა ამისა, აღიარებულ რელიგიებს უფლება აქვს უფასოდ გამოიყენოს საეთერო დრო საზოგადოებრივ რადიოსა და

ტელევიზიაში აღიარებულმა რელიგიებმა შეიძლება დანიშნოს კაპელანები ჯარსა და ციხეებში, რომელთა ხელფასებს სახელმწიფო ბიუჯეტი იხდის.

ექვსი აღიარებული რელიგიიდან კათოლიციზმი ყველაზე მნიშვნელოვანია, რაც სტატისტიკური მონაცემებითაც დასტურდება. თუმცა, კათოლიციზმს სამართლებრივი თვალსაზრისით, არ აქვს პრივილეგიური მდგომარეობა, რაც არ ითქმის მის ფაქტობრივ მდგომარეობაზე. უნდა აღინიშნოს, რომ ბელგიის კანონმდებლობაში რელიგიების სამართლებრივ სტატუსზე მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა რომაულ-კათოლიკური ეკლესიის სტრუქტურამ და საქმიანობამ. მაგალითად, ეკლესიის მსახურებისთვის სახელმწიფოს მიერ გადახდის რეალური მოთხოვნის წარდგენისთვის აუცილებელია ნათლად ჩამოყალიბებული იერარქიული სტრუქტურის არსებობა, ტერიტორიულ საფუძველზე მოქმედი სტრუქტურის მსგავსად. კათოლიკური ეკლესიისათვის ეს არაა პრობლემა, მაგრამ ისლამთან დაკავშირებით საქმე სხვაგვარადაა.

ისლამური რელიგიის მსახურებს სახელმწიფო ჯერ კიდევ არ უხდის ანაზღაურებას. არსებობს მთელი რიგი არაღიარებული რელიგიები, რომელთაგან რაოდენობრივ თვალსაზრისით წამყვანი ადგილი იელოვას მონაწიეებს უჭირავთ. მათი რაოდენობა 20 000-ს შეადგენს. რაოდენობის მიხედვით მეორე ადგილზე არიან მორმონები, რომელთაც 3 000 მორწმუნე ჰყავთ. მრავალი სხვა ჯგუფის წევრთა რაოდენობა ასეულობით განისაზღვრება. ამ მიმდინარეობებს ყოველთვის არ აქვს სახარბიელო სამართლებრივი სტატუსი გარდა იმისა, რომ ეს რელიგიები არ სარგებლობს იმ უპირატესობებით, რომლებიც გარანტირებულია აღიარებული რელიგიებისთვის, ისინი ზოგჯერ არც კი განიხილება რელიგიებად.

ტერმინი “რელიგია” არ არის სამართლებრივად განმარტებული, ამიტომ გადაწყვეტილების მიღების უფლება, არის თუ არა ესა თუ ის მიმდინარეობა რელიგია, ეკისრება სასამართლოებს. როდესაც მოსამართლემ უნდა განსაზღვროს, არის თუ არა რომელიმე მოძრაობა რელიგია, ბელგიაში არსებული რელიგიის თავისუფლების და ეკლესიას და სახელმწიფოს შორის ურთიერთობის გათვალისწინებით, მას არ აქვს უფლება, გადაუხვიოს წარმოდგენილ არგუმენტებს მოსამართლისთვის, მაგალითად, სისხლის სამართლის კანონმდებლობის გათვალისწინება ან გადასახადებისგან განთავისუფლების დოკუმენტების განხილვა იმის დასადგენად, ნამდვილად არის თუ არა კონკრეტული მოძრაობა რელიგია, სამუშაო პროცესია იმის გასარკვევად, რამდენად სერიოზული და არგუმენტირებულია საზოგადოება, რომლის საკითხსაც განიხილავს სასამართლო და შეიძლება თუ არა, იგი იწოდებოდეს “რელიგიად”. გამოტანილი გადაწყვეტილება, უპირველეს ყოვლისა, უნდა ემყარებოდეს ისეთ ასპექტებს, როგორებიცაა: სალოცავი ადგილის, ლოცვანის ან სარიტუალო აქტების არსებობა. თუმცა ზოგჯერ ესეც არ არის საკმარისი და საჭიროა დამატებითი განხილვა იმის გასარკვევად, რას წარმოადგენს მოძრაობა, რომლის საკითხიც სასამართლოში წყდება.

კანონმდებლობა მხარს უჭერს შეხედულებას, რომ კონკრეტული მოძრაობის რელიგიად მიჩნევისთვის მას უნდა გააჩნდეს ღვთაების კულტი. შესაძლებელია, არაღიარებული რელიგიების და რელიგიური ჯგუფების მოქმედება არ შეესაბამებოდეს ისეთ ცნებებს, როგორებიცაა: საზოგადოებრივი წესრიგი და მოქმედების კარგი პრაქტიკა სახელმწიფო წესრიგის ფარგლებში. კარგადაა ცნობილი ის პრობლემები, რომელთაც აწყდებოდნენ იელოვას მონაწიეები სავალდებულო სამხედრო სამსახურის გაუქმებამდე. ისინი უარს ამბობდნენ არა მარტო სავალდებულო სამხედრო სამსახურზე, არამედ ალტერნატიულ სამსახურზეც. სამხედრო სისხლის სამართლის კანონთა წიგნის 46-ე მუხლის შესაბამისად, ასეთი პირი გათანაბრებული იყო დემერტირთან და, როგორც წესი, ისჯებოდა ორწლიანი პატიმრობით 28 ამის გათვალისწინებით შეიძლება გამოიყოს რელიგიათა სამი კატეგორია: (ა) კანონიერად აღიარებული და რეალურად ყველაზე მნიშვნელოვანი რომის კათოლიკური ეკლესია; (ბ)

ხუთი კანონიერად აღიარებული, მაგრამ რეალურად ნაკლები მნიშვნელობის მქონე რელიგიური გაერთიანება, ასევე ჰუმანისტები; (გ) არაღიარებული მიმდინარეობები.

ბელგიაში პოლიტიკასა და რელიგიას შორის კავშირი ყოველთვის არაფორმალური, მაგრამ ძალიან მნიშვნელოვანი იყო. მრავალი წლის განმავლობაში კათოლიკური და ქრისტიანულ-დემოკრატიული პარტია მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა ბელგიის პოლიტიკურ ცხოვრებაში. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ იგი მუდამ ხელისუფლების სათავეში იყო სხვადასხვა კოალიციური მთავრობის სახით, 1954-58 წლების გარდა. 1960-იანი წლების ბოლოს ქრისტიანულ-დემოკრატიული პარტია ორად გაიყო: ჰოლანდიურ ენაზე მოლაპარაკე ნაწილად და ფრანგულ ენაზე მოლაპარაკე ნაწილად. 1999 წლამდე ქრისტიან-დემოკრატები მთავრობაში რჩებოდნენ, მაგრამ შემდეგ მათ წააგეს არჩევნები და ბოლო ორმოცი წლის განმავლობაში პირველად ეს პარტია ოპოზიციური გახდა. ამგვარი რამ ისევ მოხდა ფედერალურ მთავრობაში 2003 წლის არჩევნების შემდეგ. 2004 წელს რეგიონალურ არჩევნებში წარმატების შემდეგ ისინი კვლავ გამოჩნდნენ რეგიონალურ მთავრობაში. იმის გამო, რომ კოალიციები ტრადიციულად ერთი და იგივეა როგორც ფედერალურ, ისე რეგიონალურ დონეზე, ქრისტიან-დემოკრატების დაბრუნება ხელისუფლების ფედერალურ ორგანოებში სრულიადაც არ იქნება მოულოდნელი..

ეკლესიები, განსაკუთრებით კათოლიკური ეკლესია, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ბელგიის კულტურულ ცხოვრებაში. სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, კათოლიკურ განათლებას სახელმწიფო განათლებასთან შედარებით დიდი უპირატესობა აქვს. საშუალო სკოლების მოსწავლეების 60% კათოლიკური ეკლესიის სკოლებში დადის. ეს მონაცემი ფლანდრიაში 75%-ს შეადგენს, რაც ყველაზე მაღალი მაჩვენებელია დასავლეთ ევროპაში. განათლების საკითხებით სხვა რელიგიებიც არიან დაკავებულნი. ამ სფეროში დიდი ხნის გამოცდილება აქვს იუდაიზმს. 1989 წლის სექტემბერში ბელგიაში, ქ. ბრიუსელში, გაიხსნა პირველი ისლამური სკოლა "ალ-გაზი", რის გამოც ზოგიერთმა პოლიტიკოსმა შეშფოთება გამოთქვა სხვადასხვა მიზეზის გამო.

რაც შეეხება რადიოსა და ტელევიზიაში რელიგიურ გადაცემებს, ბელგიას აქვს სისტემა, რომელსაც ეწოდება "ლე დროიტ ლ'ანტენე". ესაა უფლება, რომელიც ენიჭება კერძო ასოციაციებს, რომლებიც წარმოადგენს სოციალურ-ეკონომიკურ, ფილოსოფიურ და რელიგიურ ჯგუფებს, რათა გამოიყენონ საზოგადოებრივი მედიასაშუალებები როგორც თავიანთი წევრების, ასევე საზოგადოების ინტერესების დასაკმაყოფილებლად. ეს პრინციპი პირველად შემუშავდა 1964 წლის 2 ივლისს სამეფო დეკრეტით დღეისათვის რადიო და ტელევიზია რეგიონალურ საკითხთა სფეროს განეკუთვნება. 1997 წლის 29 აპრილის დეკრეტი სამართლებრივი ბაზაა ფლანდრიაში რელიგიური პროგრამების გადასაცემად.

მღვდლების და ეკლესიის სხვა წარმომადგენლების სამართლებრივი სტატუსი არ განსხვავდება სხვა მოქალაქეების სტატუსისგან. თუმცა არსებობს რამდენიმე გამონაკლისი. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 224(6)-ე მუხლის შესაბამისად, საეკლესიო მსახური განთავისუფლებულია ნაფიც მსაჯულთა სესიაში სამსახურისგან, რომელიც განიხილავს სერიოზულ კრიმინალურ დანაშაულს. არსებობს მთელი რიგი შეუსაბამობები, რომლებიც ბევრ კითხვას ბადებს. კონსტიტუციის 36-ე მუხლი დემონსტრირებას ახდენს შეუსაბამობისა, იყო სახელმწიფოს მხრიდან ანაზღაურებადი ჩინოვნიკი და ამავე დროს პარლამენტის წევრიც. ეს ნიშნავს, რომ საეკლესიო მსახური კონსტიტუციის 181-ე მუხლის მიხედვით არ შეიძლება იყოს პარლამენტის წევრი. რაც შეეხება ადგილს კომიტეტებში ან სხვა ორგანოებში, რომლებიც განსხვავდება ეროვნული პარლამენტისგან, პროვინციის ან ადგილობრივი საბჭოებისგან, მათ შეუძლიათ მისი დაკავება. არსებობს ასევე მთელი რიგი სხვა თანამდებობები, რომლებზეც მუშაობა მღვდლებს არ შეუძლიათ. ეს თანამდებობებია:

სახელმწიფო მრჩეველი, აუდიტის ორგანოს წევრი, ასევე უამრავი ფუნქცია საარბიტრაჟო სასამართლოში (მოსამართლის, რეგისტრატორის, ადგილობრივი მმართველის, ადგილობრივი რეგისტრატორის), რაიონის რწმუნებული და ქალაქის მმართველობის წევრი. მაგალითად, მღვდელი, რომლის ხელფასსაც არ იხდის სახელმწიფო და რომელსაც სურდა გამხდარიყო მოსამართლე, იუსტიციის სამინისტრომ არ მიიღო კანდიდატად იმ საფუძველზე, რომ იგი იყო საეკლესიო მოსამსახურე. მან ეს საკითხი გაასაჩივრა ევროპის ადამიანის უფლებათა დაცვის კომისიაში. მისი საჩივარი ეფუძნებოდა სამოქალაქო საპროცედურო კოდექსის 293-ე მუხლს. კომისიამ მიიღო მისი სანინააღმდეგო გადაწყვეტილება, რადგან ვერ დაინახა რელიგიური თავისუფლების დარღვევა, როგორც ეს მოცემულია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-9 მუხლში.

რაც შეეხება ქორწინების და ზოგადად საოჯახო სამართლის საკითხებს, კონსტიტუციის 21-ე მუხლის შესაბამისად, სამოქალაქო ქორწინება ყოველთვის წინ უნდა უსწრებდეს საეკლესიო ქორწინების ცერემონიალს, გარდა იმ შემთხვევებისა, რომლებიც განსაზღვრულია კანონით. სისხლის სამართლის კოდექსით (267-ე მუხლი), დადგენილია სანქცია ეკლესიის მსახურისთვის, რომელიც, საკონსტიტუციო აკრძალვის მიუხედავად, ჩაატარებს საქორწინო ცერემონიალს, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ერთ-ერთ პარტნიორს სასიკვდილო საფრთხე ემუქრება. საეკლესიო ქორწინების ცერემონიამდე სამოქალაქო ქორწინება ბელგიელი საზოგადოების ძირითადი ნაწილისთვის ნორმად იქცა, თუმცა თავი იჩინა ახალმა პრობლემამ ბევრ ადამიანს სურს ქორწინება, მაგრამ არ სურს ამასთან დაკავშირებული სოციალური გადასახადების გადახდა. ისინი ირჩევენ საეკლესიო ქორწინებას, ამგვარად იმშვიდებენ თავიანთ სინდისს და არ იხდიან ერთობლივი თანაცხოვრების გადასახადებს. არსებული საკონსტიტუციო წესები ამ მდგომარეობას მიუღებლად მიიჩნევენ. ეს სიტუაცია გარკვეულ კითხვებს ბადებს: ერთი მხრივ, ის მოტივები, რომლებმაც გამოიწვია კონსტიტუციის 21(2)-ე მუხლის მიღება, დღეს ნაკლებადაა საყოველთაოდ მიღებული; მეორე მხრივ, ერთად ცხოვრება, როგორც ქორწინების ალტერნატივა, განიხილება მოსახლეობის სულ უფრო დიდი რაოდენობის მიერ. ამგვარი სიტუაცია კი უნებლიეთ ემსგავსება განმარტებას, რომლის მიხედვითაც ქორწინება ეკლესიაში არის ცოდვაში ცხოვრების ერთადერთი ფორმა, რომელიც არ არის კანონიერი. ეს მოსაზრება კიდევ უფრო გაძლიერდა მას შემდეგ, რაც 2001 წლიდან ბელგიამ ჰომოსექსუალური ქორწინება ჰეტეროსექსუალური ქორწინების თანასწორად აღიარა. გამონაკლისი დაშვებულია მხოლოდ შვილად აყვანასთან დაკავშირებით, რის უფლებაც მხოლოდ ჰეტეროსექსუალურ წყვილს აქვს.

დასკვნის სახით შეიძლება ვთქვათ, რომ ბელგიაში ეკლესიის და სახელმწიფოს ურთიერთობა შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს:

1. არსებული სისტემა კეთილგანწყობილია რელიგიის მიმართ და ემყარება ურთიერთდამოკიდებულებას და არა განცალკევებას (ამ სიტყვის მკაცრი გაგებით).
2. მიუხედავად იმისა, რომ ყველა რელიგია თეორიულად თანაბარი უფლებებით სარგებლობს, არსებობს მნიშვნელოვანი იურიდიული განსხვავება აღიარებულ და არააღიარებულ რელიგიურ ჯგუფებს შორის. ამავე დროს, პრაქტიკულად კათოლიკური რელიგია არის “უპირველესი თანასწორთა შორის” აღიარებულ ჯგუფებში.
3. ბელგიაში ეკლესიის და სახელმწიფოს ურთიერთობას თანამიმდევრული სეკულარიზაცია ახასიათებს. ეს განცალკევება ხასიათდება არა რელიგიაზე პირდაპირი შეტევით, არამედ სხვადასხვა სფეროში ეკლესიის ავტონომიის თანდათანობით დაკარგვით. ამის ნათელი მაგალითია შრომის კანონის გავლენა საეკლესიო ცხოვრებაზე, ასევე სახელმწიფოს მიერ ეკლესიის შიდა პროცედურების ზომიერი კონტროლის არსებული ტენდენცია.

სახელმწიფო და რელიგია ჩხეთში

ჩხეთის რესპუბლიკაში ეკლესიების ანუ რელიგიური საზოგადოებების (რელიგიური გაერთიანებები) წევრობა განისაზღვრება ამ საზოგადოებების წესდებით. ეკლესიის წევრთა რეგისტრაციისათვის სახელმწიფო არ ადგენს სპეციალურ პირობებს.

მოსახლეობის აღწერის მასალები შეიცავს კითხვას რელიგიური გაერთიანებების წევრობის შესახებ, თუმცა, ინდივიდუალური პასუხები არ ქმნის რელიგიური გაერთიანებების საერთო სურათს. 1991 წლის აღწერის მასალების მიხედვით ჩხეთის რესპუბლიკის მოსახლეობა 10302215 ადამიანს შეადგენდა, რომელთა 44,8% თავს რომელიმე რელიგიურ გაერთიანებას მიაკუთვნებდა, 39,9% თავს არც ერთი აღმსარებლობის მიმდევრად არ თვლიდა, ხოლო 16,2%-მა გამოიყენა თავისი უფლება, არ გაეცა ამ კითხვაზე პასუხი. მათ შორის, ვინც თავი ჩათვალა ეკლესიის წევრად, 89,5% იყო რომის კათოლიკური ეკლესიის წევრი, დანარჩენები ჩხური საძმოების ევანგელისტური ეკლესიის, ჩხოსლოვაკური ჰუსიტური ეკლესიის, აუგსბურგის კონფესიის სილვზიური ევანგელისტური ეკლესიის, აღმოსავლეთის მართლმადიდებლური ეკლესიის და იელოვას მონაწილეთა რელიგიური საზოგადოებების წევრები. მოსახლეობის შემდგომი აღწერა ჩატარდა 2001 წლის მარტში. ამ აღწერის შედეგების მიხედვით აღმსარებლობის გარეშე პირების რიცხვი 58,3%-მდე გაიზარდა, ხოლო რელიგიური გაერთიანებების წევრთა და იმ პირთა რიცხვი, რომელთაც პასუხისაგან თავი შეიკავეს, შემცირდა შესაბამისად 31,7% და 10,1%-მდე.

ეკლესიის წევრთა რაოდენობის შემცირება ტიპურია უფრო დიდი ეკლესიებისთვის. მეორე მხრივ, უფრო მცირე რელიგიური გაერთიანებების უმეტესობის (მათ შორის, “ახალმა რელიგიური მოძრაობების”) და ტრადიციული ევანგელური ხასიათის (მაგალითად, საძმოები და ბაპტისტები) ეკლესიების წევრთა რაოდენობა გაიზარდა. დიდი რაოდენობა, რომელთაც 1991 წლის აღწერის მონაცემების მიხედვით თავი მიაკუთვნეს რომელიმე რელიგიურ გაერთიანებას. ბოლო 10 წლის განმავლობაში ამ რიცხვის შემცირება შეიძლება აიხსნას:

1. მარქსისტულ იდეოლოგიაზე აღზრდილი მასწავლებლების გავლენის გაგრძელებით.
2. წინა-კომუნისტურ პერიოდში მიღებული რელიგიური განათლების მქონე ასაკოვანი პირების გარდაცვალებით.
3. მომხმარებელთა საზოგადოებების განვითარებით.

ეკლესიის წევრები მიეკუთვნებიან ჩხეთის რესპუბლიკის მცხოვრებთა შედარებით ღარიბ ფენას. უფრო მდიდარ ფენას, განსაკუთრებით, ყოფილი ტოტალიტარული რეჟიმის ისტებლიშმენტის წარმომადგენლებს, არ შეეძლიათ უარყოფითი დამოკიდებულება რელიგიური გაერთიანებების მიმართ. დღევანდელი ჩხეთის ტერიტორიაზე, დიდი მორავიის იმპერიაში შემავალი დასავლეთ სლავურ დასახლებებში ქრისტიანობა მე-9 საუკუნეში ირლანდიური, ფრანკული და ბერძნულ-სლავური მისიების გავლენით გავრცელდა. მოგვიანებით, ჩხეთის (ბოჰემიის) სამეფო წმინდა რომის იმპერიასთან თავისუფალ ერთობაში შევიდა. სამეფო რომაულ-კათოლიკური სახელმწიფო იყო, თუმცა, მე-15 საუკუნის დასაწყისში სამეფოში უკვე არსებობდა ორი აღიარებული რელიგიური კონფესია: კათოლიკური უმცირესობა და უტრაქუისტის (ცალიქსტინი) უმრავლესობა. მე-16 საუკუნის განმავლობაში უტრაქუისტის ეკლესია მოექცა ლუთერანულ-პროტესტანტული გავლენის ქვეშ. კათოლიციზმის ხელახალი გაძლიერება თეთრი მთის ბრძოლის (1620) და ოცდაათწლიანი ომის დამთავრების (1648) შემდგომ დაკავშირებული იყო გამარჯვებულ ჰაბსბურგებთან. აიკრძალა პროტესტანტიზმი. ჩხეთის მიწები გაერთიანდა ავსტრიულ და

ჰაბსბურგის სამემკვიდრეო მიწებთან. ამ გზით კათოლიკურმა ეკლესიამ დაკარგა ავტონომიის არსებითი ნაწილი.

ეკლესიებთან მიმართებაში ჩეხეთის სამართლებრივი სისტემა მოიცავს ოთხ დონეს: საკონსტიტუციო კანონი, საერთაშორისო ხელშეკრულებები, სახელმწიფო კანონები და ეკლესიას და სახელმწიფოს შორის დადებული შეთანხმებები.

I - ჩეხეთის საკონსტიტუციო კანონი შედგება ჩეხეთის რესპუბლიკის კონსტიტუციისგან (დადგენილება N1/1993), ფუნდამენტური უფლებებისა და თავისუფლების ქარტიისა (ფედერალური კანონი N23/1991 ხელახლა გამოცემული როგორც N2/1993) და სხვა საკონსტიტუციო კანონებისგან. ფუნდამენტური უფლებებისა და თავისუფლების ქარტია, განსაკუთრებით მისი მე-15 და მე-16 მუხლები, შეიცავს ჩეხეთის სახელმწიფო საეკლესიო კანონის განსაკუთრებით მნიშვნელოვან პირობებს.

II - კონსტიტუციის მე-10 მუხლის შესაბამისად საერთაშორისო ხელშეკრულებები, რომლებიც რატიფიცირებულია პარლამენტის მიერ, ჩეხეთის კანონმდებლობის შემადგენელი ნაწილია. იმ შემთხვევაში, თუ საერთაშორისო ხელშეკრულებაში მოცემული ნორმა ჩეხეთის კანონმდებლობას არ შეესაბამება, ძალაშია საერთაშორისო ხელშეკრულება. მნიშვნელოვანი საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელიც ჩეხეთის სახელმწიფო საეკლესიო კანონის წყაროა, არის 1966 წლის საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ, რომელიც რატიფიცირებული იქნა ჩეხოსლოვაკიის სოციალისტური რესპუბლიკის მიერ 1975 წლის ნოემბერში. სხვა ხელშეკრულებებიდან აღსანიშნავია ბავშვთა უფლებების 1989 წლის ნოემბრის კონვენცია, რომელიც რატიფიცირებულ იქნა ჩსფრ-ის მიერ 1990 წლის სექტემბერში და 1950 წლის ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია რომელსაც ქვეყანა 1992 წელს შეუერთდა. 2000-2002 წლებში ჩეხეთის რესპუბლიკისა და სამოციქულო ეპარქიის წარმომადგენლებმა მოამზადეს საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელიც ხელმოწერილი იქნა მათ მიერ 2002 წლის ივლისში. თუმცა, პარლამენტმა არ მოახდინა ამ ხელშეკრულების რატიფიკაცია (110 ხმით 90-ის წინააღმდეგ). ინიციატივა რატიფიკაციის შესახებ შესაძლებელია თავიდან იქნეს დაყენებული უფრო ხელსაყრელ პერიოდში.

III - ჩეხეთის სამართლებრივი სისტემის მე-3 ნაწილი შედგება იმ კანონებისგან, რომლებზეც კონტროლს საკონსტიტუციო სასამართლო ახორციელებს. N308/1991 კანონზე დაფუძნებული ჩეხეთის საეკლესიო კანონის მარეგულირებელი სტრუქტურა შეიცვალა 2002 წლის 7 იანვრის N3/2002 კანონით ეკლესიების და რელიგიური საზოგადოებების მდგომარეობის და რელიგიური გამოხატვის თავისუფლების შესახებ (კანონი ეკლესიებისა და რელიგიური საზოგადოებების შესახებ). კანონი ჩეხეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს მსჯელობის საგანი გახდა. სასამართლოს გადაწყვეტილების შედეგად გაუქმდა კანონის ზოგიერთი მუხლი (კერძოდ, საქველმოქმედო და სხვა საეკლესიო ორგანიზაციების რეგისტრაციასთან დაკავშირებული მუხლი). ჯერ კიდევ ძალაშია სახელმწიფოს მხრიდან ეკლესიების ეკონომიკური გარანტიების შესახებ კანონი N218/1949, რომელიც კომუნიტების მიერ იყო მიღებული. მასში შეტანილი იქნა ცვლილებები N23/1990 კანონით, რომლითაც გაუქმდა ის მუხლები, რომლებიც მოითხოვდა სახელმწიფოს სანქციას საეკლესიო მსახურების აღსრულებაზე. ჩეხეთის საეკლესიო კანონმდებლობის დებულებების ნაწილი მოცემულია რელიგიურ გაერთიანებებთან დაკავშირებულ სხვადასხვა კანონებში, დადგენილებებსა და ადმინისტრაციულ დირექტივებში.

IV - ჩეხეთში არსებობს ასევე ეკლესიას და სახელმწიფოს შორის დადებული რამდენიმე შეთანხმება: ა. თანამშრომლობის შესახებ შეთანხმება ჩეხეთის რესპუბლიკის თავდაცვის სამინისტროს, ჩეხეთის რესპუბლიკაში ეკლესიათა ეკუმენურ საბჭოსა და ჩეხეთის მღვდელმთავართა ასოციაციას (1998) შორის. ბ. ციხეებში ღვთისმსახურების შესახებ

შეთანხმება ჩეხეთის რესპუბლიკის ციხის ადმინისტრაციას, ჩეხეთის რესპუბლიკაში ეკლესიათა ეკუმენურ საბჭოსა და ჩეხეთის მღვდელმთავართა ასოციაციას შორის (1999), რომელმაც შეცვალა 1994 წლის შეთანხმება. გ. თანამშრომლობის შესახებ შეთანხმება ჩეხეთის რადიოს, ჩეხეთის მღვდელმთავართა ასოციაციასა და ჩეხეთის რესპუბლიკაში ეკლესიათა ეკუმენურ საბჭოს შორის(1999).

სამართლებრივი რეგულირების მხრივ 1991 წლამდე ჩეხეთის ტერიტორიაზე არსებობისთვის რელიგიური გაერთიანებები საჭიროებდნენ სახელმწიფოს მიერ აღიარებას. ასეთი აღიარება ხდებოდა კანონის ან ხელშეკრულების საფუძველზე (რომაული კათოლიკური ეკლესია და ებრაული საზოგადოებები დიდი ხნის მანძილზე, ევანგელისტური ეკლესია 1781 წლიდან) ან კანონზე დაფუძნებული ადმინისტრაციული დადგენილებით (1874-1949 წლები.) 1880-1949 წლებში რამდენიმე რელიგიურმა გაერთიანებამ აირჩია სამოქალაქო საფუძვლებზე საქმიანობა. 1991 წლიდან ეს პრაქტიკა აღარ არსებობს.

N308/1991 კანონმა განსაზღვრა ტერმინი “ეკლესიები და რელიგიური საზოგადოებები”, ტერმინი “აღიარება” შეცვალა ტერმინით “რეგისტრაცია” და განსაზღვრა მისი პირობები. რელიგიური გაერთიანებების ეს ორივე ტიპი განხილულია, როგორც იმ ადამიანების ნებაყოფლობითი გაერთიანება, რომლებიც აღიარებენ ერთი და იმავე რელიგიას, გაერთიანებული არიან საკუთარ სტრუქტურაში, საკუთარ ორგანიზაციაში, საკუთარი შიდა პირობებითა და რიტუალებით. ამ კანონის მიხედვით, სახელმწიფოს ტერიტორიაზე რელიგიური გაერთიანებების საქმიანობისთვის რეგისტრაცია აუცილებელი პირობა იყო. კანონის 22-ე ნაწილის თანახმად წინა კანონით და კანონის დანართით აღიარებული ყველა რელიგიური გაერთიანება განიხილება, როგორც რეგისტრირებული ეკლესია. ცხრამეტმა რელიგიურმა გაერთიანებამ დააკმაყოფილა კანონის ეს პირობა. N161/1992 კანონის მიხედვით რეგისტრაციის პირობა იყო ჩეხეთის რესპუბლიკის ტერიტორიაზე მცხოვრები 10000 პირის ან ეკლესიათა მსოფლიო საბჭოს წევრობის შემთხვევაში 500 მიმდევრის გაერთიანება. რელიგიური გაერთიანებების რეგისტრაცია ხორციელდებოდა კომპეტენტური სახელმწიფო ორგანოს ჩეხეთის რესპუბლიკის კულტურის სამინისტროს მიერ. 1993-1995 წლებში აღნიშნული წესით განხორციელდა ორი რელიგიური გაერთიანების, იელოვას მონაწილეთა რელიგიური საზოგადოების და ლუთერანული ევანგელისტური ეკლესიის (აუგსბურგის კონფესია) რეგისტრაცია. ეკლესიათა მსოფლიო საბჭოს წევრობის საფუძველზე ჯერჯერობით არც ერთი ეკლესია არ დარეგისტრირებულა. რაც შეეხება სკოლებს ჩეხეთის დაწყებითი და საშუალო სკოლები შესაძლებელია დაიყოს 3 კატეგორიად:

1. საჯარო სკოლები (სკოლების უმრავლესობა), რომლებიც დაარსებულია მუნიციპალიტეტებისა და რეგიონული ხელისუფლების ან სახელმწიფოს (განათლების სამინისტრო) მიერ.
2. სკოლები, რომლებიც შექმნილია რელიგიური გაერთიანებების (საეკლესიო ეროვნული ცენტრები, ეპარქიები, სოციალური ჯგუფები, მრევლი) მიერ.
3. სკოლები (კერძო სკოლები), რომლებიც დაარსებულია ინდივიდუალური ან იურიდიული პირების მიერ ყველა სკოლა უნდა იყოს რეგისტრირებული განათლების სამინისტროს მიერ.

საეკლესიო სკოლები დაიხურა 1950 წელს, 1990 წლის ივნისში კი გამოიწა ახალი საეკლესიო სკოლების დაარსების ნებართვა. აღსანიშნავია, რომ საეკლესიო სკოლის ხარჯების ანაზღაურებაში სახელმწიფო უფრო მეტ მონაწილეობას იღებს, ვიდრე კერძო სკოლის. შესაბამისი ეკლესიის დამფუძნებელი, ჩვეულებრივ, უზრუნველყოფს სკოლას შენობით და ნიშნავს სკოლის დირექტორს. მოსწავლეების მიღება ხდება საგამოცდო

ტესტების შედეგების მიხედვით და არა რეკომენდაციით. მასწავლებლები, შესაძლოა, არ მიეკუთვნებოდნენ არც ერთ რელიგიურ კონფესიას ან იყვნენ სხვა რელიგიური გაერთიანების წევრები, თუმცა, უპირატესობა ენიჭება იმ ეკლესიას, რომელმაც დააფუძნა ეს სკოლა. ეს გადანაცვეტილება მოხერხებულია ეკლესიისგან საკმაოდ შორს მდგომი ჩეხი ხალხისთვის: საეკლესიო სკოლები ხდება სულ უფრო პოპულარული ჩეხ საზოგადოებაში.

მედიასთან რელიგიის დამოკიდებულება ეკლესიების მონაწილეობა ჩეხეთის საზოგადოებრივი რადიოს მაუწყებლობაში განსაზღვრულია 1999 წლის ხელშეკრულებით. ძალიან პოპულარულია კერძო რადიოსადგური "ProGlas", რომლის დირექტორია კათოლიკე მღვდელი. მეშვიდე დღის ადვენტისტთა ეკლესიამ დააარსა კერძო რადიოსადგური "The Voice of Hope". ჩეხეთის საზოგადოებრივმა ტელევიზიამ შექმნა რელიგიური მაუწყებლობის სპეციალური განყოფილება, რომელშიც შეიყვანა კათოლიკური და პროტესტანტული ეკლესიების წარმომადგენლები. იგი ფუნქციონირებს რელიგიურ გაერთიანებებთან ხელშეკრულების გარეშე და სარგებლობს სანდოობის მაღალი ხარისხით.

არც ერთი საზოგადოებრივი სატელევიზიო პროგრამა არ შეიძლება შეწყვეტილი იქნეს რეკლამით. რეკლამა ნებადართულია მხოლოდ პროგრამებს შორის. რაც შეეხება საოჯახო სამართლის საკითხებს, ჩეხოსლოვაკიის 1963 წლის კანონში ოჯახის შესახებ, რომელიც ჯერ კიდევ ძალაშია, შეტანილი იქნა ცვლილებები N234/1992 ფედერალური კანონით, რომლის შედეგადაც 1992 წლის 1 ივლისიდან აღდგა ეკლესიაში ქორწინების სამართლებრივი ძალა. დღეისათვის ჩეხეთის რესპუბლიკაში ქორწინების რელიგიურ და სამოქალაქო ფორმებს შორის არჩევანი თავისუფალია.

მიუხედავად ამისა, სახელმწიფო არ აღიარებს საეკლესიო სასამართლოს გადანაცვეტილებას ქორწინების შეწყვეტის შესახებ. N91/1998 კანონით შეიცვალა აღნიშნული პირობები, რომლის საფუძველზედაც ქორწინების მსურველები ვალდებული არიან ქორწინებამდე 3 თვის განმავლობაში განსახილველად წარადგინონ სახელმწიფო რეგისტრაციის ბიუროს ცნობა, რომელიც დაადასტურებს, რომ სამოქალაქო კანონებით ამ ქორწინების ხელშეწყობის ფაქტორები არ არსებობს. მოზარდის რელიგიური გაერთიანების წევრობა დამოკიდებულია მისი მშობლის (ან მეურვის) სურვილზე და საკუთარ არჩევანზე. ჩეხეთის საეკლესიო სამართალი აღიარებს და იცავს ბავშვთა უფლებების კონვენციის პირობებს. ბავშვებისთვის სკოლებში რელიგიური განათლების მიღების საკითხი წყდება იგივე გზით.

რაც შეეხება რელიგიების დაფინანსების საკითხებს, კომუნისტური რეჟიმის დამხობის შემდგომ რელიგიური ორგანიზაციები ჩეხეთში ფლობდნენ ეკლესიების და სამღვდელოების კუთვნილი უძრავი ქონების უმეტესობას და შეწირულობებისა და დანაზოგების სახით მიღებულ შემოსავალს. 1990 წლის ბოლომდე სახელმწიფო აგრძელებდა სამღვდელოების წარმომადგენლებისთვის ხელფასების გადახდას და ასევე იხდიდა ეკლესიების სათავო ოფისების ნაწილის და საეკლესიო ნაგებობების აღდგენის ხარჯებს.

რელიგიური გაერთიანებები ფულადი შეწირულობებიდან მიღებული სახსრებით იხდიდნენ ეკლესიის მსახურთა და სხვა საერო (არასასულიერო) მუშაკთა ხელფასებს და ასევე საეკლესიო შენობების რეგულარულ ხარჯებს. რესტიტუციის აქტი, რომლის მიხედვითაც კომუნისტური რეჟიმის მიერ ჩამორთმეული ქონება უბრუნდება თავის ყოფილ მფლობელს, არ შეეხება ყველა რელიგიურ სუბიექტს. თუმცა, აუცილებელი იყო უძრავი ქონების ზოგიერთი რელიგიური დაწესებულებისთვის უკან დაბრუნება, რათა მათ შეძლებოდათ გაერთიანებების შექმნა, მონაზვნობის ინსტიტუტის აღდგენა და თავიანთი საქმიანობის აღორძინება. N298/1990 და N338/1991 კანონებით აღდგა რელიგიური ორდენის(დღეადა და მამათა ორდენები) საკუთრების უფლება ჩეხეთის რესპუბლიკის ტერიტორიაზე არსებულ 170 რელიგიურ სახლზე (86 მამათა სახლი და 84 დღეადა სახლი). რამდენიმე ასეთ

შენობაში დაარსდა საეკლესიო სკოლები და ბავშვთა სახლები, ეკლესიის სოციალური დაწესებულებები და საავადმყოფოები.

სახელმწიფო და მუნიციპალიტეტები ცდილობენ ფინანსური მონაწილეობა მიიღონ ისტორიული საეკლესიო ნაგებობების გარემონტებაში. ფულის უქონლობის გამო რელიგიურ გაერთიანებებს აქვთ უზარმაზარი პრობლემა დაიცვან არა მხოლოდ თავიანთი ისტორიული შენობები, არამედ არაისტორიული და თანამედროვე შენობებიც. საეკლესიო სკოლებს, საჯარო სკოლების რელიგიის მასწავლებლებსა და სამხედრო ნაწილებში მომსახურე სამღვდელოებს ხელფასს სახელმწიფო უხდის. ციხეებში რელიგიურ მსახურებას სახელმწიფო ნაწილობრივ აფინანსებს, ხოლო სხვა საზოგადოებრივ დაწესებულებებში მსახურებას სახელმწიფო საერთოდ არ აფინანსებს. სამღვდელოების და რელიგიური პირების სამართლებრივი სტატუსი, რომელიც არ განსხვავდება სხვა მოქალაქეების სამართლებრივი სტატუსისგან, მოიცავს არჩევნებში მონაწილეობის უფლებას.

სახელმწიფოს ვალდებულება, ცნოს რელიგიური სახელები, ძალაში არ შესულა და პირად დოკუმენტებში ამ სახელების მითითება ხორციელდება მხოლოდ კეთილი ნების საფუძველზე. 2001 წლის ივლისში ძალაში შევიდა კანონი, რომლის მიხედვითაც მოქალაქეებს უფლება აქვთ პირად დოკუმენტებში შეიტანონ ორი სახელი, ასე რომ რელიგიური სახელების საკითხი შესაძლოა ამ გზით გადაიჭრას. რაც შეეხება მემკვიდრეობის უფლებას, სამღვდელოების წარმომადგენლებს აქვთ იგივე უფლება, რომელიც სხვა მოქალაქეებს. სამხედრო სამსახურის ვალდებულებასთან დაკავშირებით რელიგიური ჯგუფის წევრები ხშირად მსახურობენ ჩეხეთის რესპუბლიკის არმიის ჰუმანიტარულ სამსახურში. სამღვდელოების წარმომადგენლები სარგებლობენ განსაზღვრული პრივილეგიებით და მათ შეუძლიათ იმსახურონ ჩეხეთის რესპუბლიკის ჯარის პასტორალურ სამსახურში.

სახელმწიფო და რელიგია იტალიაში

იტალია უმეტესწილად კათოლიკური ქვეყანაა, თუმცა ძნელია მიახლოებითაც კი დასახელდეს იმ იტალიელთა რაოდენობა, რომლებიც კათოლიკურ რწმენას აღიარებენ. არსებობს ამ სტატისტიკის სარწმუნოების პრობლემა, რადგან ჩვენს ხელთ არსებული მონაცემები საგრძნობლად განსხვავდება ერთმანეთისგან.

სახელმწიფო სკოლების მოსწავლეების 90%-ზე მეტი ესწრება მეცადინეობებს კათოლიკური რელიგიური განათლების კლასებში, მაშინ, როდესაც გადასახადების გადამხდელთა 40%-ზე ნაკლები უხდის ეკლესიებს თავისი საშემოსავლო გადასახადის იმ ნაწილს, რომელიც გათვალისწინებულია რელიგიური კონფესიებისთვის ან სახელმწიფო სოციალური უზრუნველყოფის ინსტიტუტებისთვის. საეკლესიო ქორწინებათა 70% კათოლიკური რიტუალის დაცვით ტარდება, მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ კათოლიკური რწმენის მქონე მოქალაქეები პროცენტულად საკმაოდ ბევრია, მათგან მხოლოდ 30%-ზე ნაკლები იღებს რეგულარულ მონაწილეობას საკვირაო მესაში. რა სიზუსტისაც უნდა იყოს იტალიელების რელიგიური რწმენის ეს სტატისტიკური მონაცემები, ფაქტია, ქვეყნის პოლიტიკურ და სოციალურ მოვლენებზე კათოლიკური ეკლესიის გავლენა საკმაოდ დიდია, რაც იმითაა განპირობებული, რომ პაპის რეზიდენცია იტალიაში მდებარეობს.

რაც შეეხება სხვა კონფესიებს, მათ შორის ყველაზე მრავალრიცხოვანია მუსლიმანები, ვიდრე იელოვას მონაწილეები. დენომინაციებს აქვს შიდა ავტონომიის მაღალი დონის გარანტია, მაგრამ მათი საქმიანობა არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს იტალიის

კანონმდებლობას. მათ შეუძლია საკუთარი შეხედულებისამებრ თავიანთი თავის ორგანიზება, ხოლო სახელმწიფო მათ იცავს. 1948 წლის ვილა მადამას ხელშეკრულებამ, რომელიც აგრეთვე იყენებს საეკლესიო კანონთა წიგნის მიერ შექმნილ ახალ შესაძლებლობებს, ძირეულად შეცვალა კათოლიკური ეკლესიის დაფინანსების სისტემა.

საუკუნეების განმავლობაში საეკლესიო პირების ანაზღაურება უზრუნველყოფილი იყო ბენეფიციუმის (beneficium) მეშვეობით ესაა საკუთრების გარკვეული რაოდენობა, რომელიც დაკავშირებულია თითოეული სასულიერო პირის თანამდებობასთან. ამ სისტემის გამოყენებამ გამოიწვია ერთგვარი ეკონომიკური თავისუფლება, რადგან თითოეულ საეკლესიო მსახურს თავად შეეძლო საკუთარი ბენეფიციიდან მიღებული თანხის მართვა; თუმცა ამან საკმაოდ დიდი განსხვავება განაპირობა მდიდარი და ღარიბი ბენეფიციის მფლობელებს შორის. თუკი მიღებული სამრევლოდან შემოსავალი ძლიერ მცირე იყო, სახელმწიფო მას თავის საკუთარ თანხას ამატებდა, რომელსაც მღვდელმსახურის ანაზღაურებაზე დანამატი (supplement di congrua) ეწოდებოდა (იმის გამო, რომ იგი სამრევლოს შემოსავალზე დანამატის მეშვეობით “ადეკვატური” საარსებო საშუალების მიღებას ნიშნავდა.). რადგან ეს თანხა სახელმწიფო ბიუჯეტის ნაწილი იყო, რაც მოსახლეობის მიერ გადახდილი გადასახადებისგან შედგებოდა, ეს ღონისძიება იმას ნიშნავდა, რომ ყველა მოქალაქე ავტომატურად აკეთებდა შენაწირს კათოლიკური საეკლესიო მომსახურებისათვის, მათი რელიგიური რწმენის მიუხედავად.

გადამხდელი, რომელიც იხდის გადასახადს, თავის საგადასახადო დეკლარაციაში სპეციალურად აკონკრეტებს, ვინ უნდა მიიღოს ეს გადასახადი:

ა) იტალიის სახელმწიფომ განსაკუთრებული ღონისძიებებისთვის შიმშილის წინააღმდეგ მსოფლიოში, ბუნებრივი კატაკლიზმების სალიკვიდაციოდ, ლტოლვილების დასახმარებლად, კულტურული მონუმენტების შესანახად;

ბ) კათოლიკურმა ეკლესიამ მოსახლეობის აღმსარებლობის საჭიროებებისა საეკლესიო მსახურების დასახმარებლად, სოციალური უზრუნველყოფის ღონისძიებებისთვის, რომლებიც ხელს უწყობს ეროვნულ საზოგადოებრივ ან მესამე სამყაროს ქვეყნებს;

გ) ერთ-ერთმა კონფესიამ, რომელმაც ხელი მოაწერა შეთანხმებას იტალიის სახელმწიფოსთან; ეს დეკლარაცია ექვემდებარება სპეციალურ პირობებს რომლებიც ქვემოთ არის განმარტებული.

დ) 0.8% კვოტა ნაწილდება იმ პირების დეკლარაციების საფუძველზე, რომელ შემოსავალიც ექვემდებარება გადასახადის გადახდას. იმ პიროვნებების რაოდენობის პროპორციული პროცენტული მაჩვენებელი, რომელთაც არ განუცხადებიათ მათი უპირატესობების შესახებ, ნაწილდება სხვადასხვა მიმღებს შორის, საშემოსავლო გადასახადს დაქვემდებარებული დარჩენილი მოსახლეობის არჩევანის პროპორციის შესაბამისად.

საგადასახადო სფეროში კონფესიებს მრავალი პრივილეგია აქვს. მოცემულ ტექსტში საუბარია მხოლოდ სისტემის ძირითად პრინციპებზე.

საბოლოოდ უნდა აღინიშნოს, რომ იტალიის ტერიტორიაზე მდებარე ვატიკანის უძრავი ქონება, ისევე, როგორც სხვა უძრავი ქონება, განთავისუფლებულია სახელმწიფოს ან სხვა სახელმწიფო ორგანოების მიმართ ნებისმიერი გადასახადისგან ან მოსაკრებლისგან.

იტალიის კანონმდებლობაში არ არის ტერმინი “საეკლესიო პირი ან სამღვდელოების” განსაზღვრა, ამდენად, ეს სიტუაცია უნდა გაითვალისწინონ სხვადასხვა კონფესიის სამართლებრივი სტრუქტურის გამოკვლევის დროს. ტერმინი საკმაოდ კარგად არის განსაზღვრული საეკლესიო კანონში, რომლის მიხედვითაც მღვდლები არიან პირები, რომლებმაც მიიღეს კურთხევა სასულიერო პირად გახდომაზე, იგულისხმება არსებული სამი წოდებიდან ერთ-ერთი: დიაკვანი, მღვდელი ან ეპისკოპოსი.

უფრო რთული სიტუაციაა ზოგიერთ მცირე კონფესიაში და განსაკუთრებით, ეგრეთ წოდებულ “ახალ რელიგიურ მოძრაობებში”, როცა ყოველთვის ნათელი როდია, ვის ეკუთვნის ეს ტერმინი. იტალიური კანონმდებლობის შესაბამისად, საეკლესიო მსახურებს სპეციალური სამართლებრივი სტატუსი აქვთ. ეს სტატუსი ნაწილობრივ აღნიშნავს პრეფერენციულ მოპყრობას: მათ წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაული განიხილება როგორც დამამძიმებელი გარემოებების ქვეშ ჩადენილი და ა.შ. თუმცა უფრო ხშირად იგი შემზღუდავ ეფექტს შეიცავს, როგორცაა ზოგიერთ სახელმწიფო თანამდებობასთან შეუსაბამობა (როგორცაა, მაგალითად, მერი, მაგრამ არა პარლამენტის წევრი), შეუსაბამობა ზოგი პროფესიისთვის (ნოტარიუსი, იურისტი, საგადასახადო ინსპექტორი) და შეუსაბამობა ზოგი სამართლებრივი ფუნქციისთვის, როგორცაა: ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი. ზოგიერთი ეს წესი წარსულის ანარეკლია, როცა საეკლესიო მსახურებს ადვილად შეეძლოთ გავლენის მოხდენა საზოგადოებრივ აზრზე, ამჟამად ეს წესები მოძველებულია, რადგან სეკულარიზაციის პროცესმა განაპირობა საზოგადოების გარდაქმნა.

ზოგადი კანონის დებულებების შესაბამისად, ვილა მადამას ხელშეკრულება და სხვა კონფესიებთან ხელშეკრულებები შეიცავს წესებს, რომლებიც მოწოდებულია საეკლესიო მსახურების სტატუსის დასარეგულირებლად. 1865 წლის სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისად, იტალიაში შემოიღეს სავალდებულო სამოქალაქო ქორწინება, როგორც ქორწინების ერთადერთი ფორმა, რომელსაც ცნობდა სახელმწიფო. ამ რეფორმის წინააღმდეგ სასტიკად გაილაშქრა ეკლესიამ, რომელიც არასოდეს აღიარებდა იმ ფაქტს, რომ რელიგიურმა ქორწინებამ დაკარგა თავისი მნიშვნელობა სახელმწიფო კანონმდებლობაში. ამ მიზეზის გამო მოლაპარაკებების დროს ქორწინების რეგულირების საკითხების განხილვამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა. მოქალაქეებმა, რომელთაც არ სურთ იქორწინონ შეიძლება გაათორმონ სამოქალაქო ქორწინება ან, თუკი ისინი არიან კონფესიის წევრები, გარდა კათოლიკური ეკლესიისა, უნდა დაქორწინდნენ მათი საკუთარი კონფესიის მღვდლის მიერ 1929 წლის N1159 კანონის დებულებების შესაბამისად. ეს კანონი უკვე აღარ ეხება კონფესიებს, რომლებმაც მიაღწიეს შეთანხმებას იტალიის სახელმწიფოსთან. მაგრამ ქორწინების სამართლის დებულებები, რომლებსაც შეიცავს ხელშეკრულებები თუნდაც ისინი იყოს მნიშვნელოვანი სიახლე, როგორცაა, მაგალითად, წინასწარი სახელმწიფო უფლებამოსილების გაუქმება მღვდლისათვის, რომელიც ატარებს საქორწინო ცერემონიას არ ცვლის ქორწინების ინსტიტუტის სტრუქტურას.

სისხლის სამართლის კოდექსი შეიცავს დებულებებს, რომელთა მიხედვითაც ისჯება ღვთის გმობა (რა რელიგიასაც უნდა ეხებოდეს იგი), სასულიერო პირების და სასულიერო ნივთების შეურაცხყოფა, რელიგიური ცერემონიებისთვის ხელის შეშლა. წამქეზებლობა ან დისკრიმინაცია რელიგიური მოტივებით ისჯება.

სახელმწიფო და რელიგია ნიდერლანდებში

კანონმდებლობა, რომელიც ამჟამად მოქმედებს ნიდერლანდებში და იქ არსებული სამართლებრივი გარემო, დიდად განსხვავდება 1801 წლის კონსტიტუციის მიერ დამკვიდრებული სტანდარტებისგან. იგი იყო 1795-1814 ბოხოქარი წლების დროს მოქმედი ერთ-ერთი კონსტიტუციათაგანი, რომლის შესაბამისადაც ოჯახის ყველა წევრს ან ინდივიდუალურ პირს, განურჩევლად სქესისა, თოთხმეტი წლის ასაკის მიღწევის შემდეგ ვალდებოდა დაერეგისტრირებინა თავისი დენომინაცია.

მოგვიანებით შესაძლებელი გახდა არსებული დენომინაციის შეცვლა ამჟამად საეკლესიო დენომინაციასთან და ეკლესიის წევრობასთან დაკავშირებული ორივე ვალდებულება მოძველდა, რადგან მიღებული გადაწყვეტილება რელიგიის თავისუფალი არჩევანის

გამოხატულებაა და ნათლად მიუთითებს სხვადასხვა რელიგიური დენომინაციის არსებობას. ეს დღევანდელი დღის რეალობაა.

ნიდერლანდებში პლურალიზმი რელიგიური ცხოვრების ძირითადი დამახასიათებელი ნიშანია. ნიდერლანდების გაერთიანებული რესპუბლიკის არსებობის დროსაც კი, როდესაც რეფორმირებული ეკლესია კარგად იყო ორგანიზებული და მისი მიმდევრები სარგებლობდნენ სხვადასხვა პრივილეგიით, უკვე არსებობდა არაერთი დენომინაცია. 1579 წლის უტრეხტის კავშირი, რომელიც კონფედერაციის საფუძველი იყო, იძლეოდა რელიგიური რწმენის თავისუფლების გარანტიას, ხოლო ინკვიზიცია კანონგარეშედ გამოცხადდა. საჯარო ღვთისმსახურება შეიზღუდა, თუმცა გარკვეული პერიოდის შემდეგ მეტი ინტენსივობით აღდგა. იგი ხელს უწყობდა ტოლერანტობის დამკვიდრებას.

ეროვნული ისტორიის ადრეული პერიოდების დროსაც კი უმცირესი რელიგიები წარმოადგენდა სოციალური მოდელის ნაწილს. გარდა რელიგიური დივერსიფიკაციისა, საზოგადოებაში შესამჩნევი გახდა სეკულარიზაციის პროცესის გაღრმავება. გამოიკვეთა ეკლესიის მიმდევრების შემცირების ტენდენცია. ეს ტენდენცია პირველად აღინიშნა XIX საუკუნის ოთხმოციანი წლებისათვის XX საუკუნის სამოციან წლებში კიდევ ერთხელ გახდა ნათელი ეკლესიის მხარდამჭერთა რაოდენობის შემცირება. თავდაპირველად საეკლესიო რიტუალებში მონაწილეთა რაოდენობა შემცირდა დიდ ეკლესიებში. რეფორმირებულმა ეკლესიამ უკვე ადრეულ წლებშივე განიცადა ეს ტენდენცია. ოდნავ მოგვიანებით იგივე პროცესები დაიწყო რომაულ-კათოლიკურ ეკლესიაში. თუმცა, როგორც პრაქტიკამ გვიჩვენა, წევრთ ნაკლებობა განიცადა ტრადიციულმა ქრისტიანულმა კონფესიებმა, მაშინ, როცა რეფორმირებული ეკლესიების შედარებით ახალმა განშტოებებმა საკმაოსტაბილურობა შეინარჩუნა.

დღემდე რელიგიური დენომინაციების დემოგრაფიული გავრცელება ქვეყნის ფარგლებში საკმაოდ სტაბილურია. ქვეყანაში აგრეთვე შეიძლება გამოიყოს არარელიგიურობით ცნობილი რეგიონები. მოსახლეობის მობილურობის გააქტიურებამ და ეკლესიის მიმდევართა საერთო რაოდენობის შემცირებამ მნიშვნელოვნად შეცვალა მდგომარეობა.

ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის ურთიერთობის სისტემა მთელი თავისი არსებობის განმავლობაში ხასიათდება ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის განცალკევებით. ეს პრინციპი არასოდეს ყოფილა ფორმულირებული კონსტიტუციაში ან მის შემდგომ კანონმდებლობაში. მიუხედავად ამისა, იგი თავი როლს ასრულებს და მას მიუთითებენ საკანონმდებლო პროცესის განმავლობაში ადმინისტრაციულ და სასამართლო გადაწყვეტილებებში.

ამის მსგავსად, ის მნიშვნელოვანია კანონის წინაშე ეკლესიის ორგანიზაციულ დამოუკიდებლობასთან დაკავშირებით და მნიშვნელობა აქვს კანონის წინაშე სხვადასხვა დენომინაციის თანასწორუფლებიანობისთვის, ასევე დენომინაციურ და არადენომინაციურ მოძრაობებთან დამოუკიდებულებისთვის. თუმცა მისი ზუსტი მნიშვნელობის განსაზღვრა ადვილი არ არის. ეკლესიის და სახელმწიფოს განცალკევება არ არის “შკაპრი განცალკევება” იმ აზრით, თითქოს ეკლესიას და სახელმწიფოს არაფერი აქვს საერთო.

ამგვარი შეხედულება არ შეესაბამება არსებულ სოციალურ და პოლიტიკურ რეალიებს. როგორც ორგანიზაცია, ეკლესია აღარ არის ნახსენები კონსტიტუციაში. მიუხედავად ამისა, ეკლესია დაცულია კონსტიტუციით, ისევე, როგორც მისი თავისუფლება თვითორგანიზებაზე. უდავოა, რომ ეკლესიის თავისუფალი ორგანიზების უფლება საჭიროებს განმარტებას კანონის ფარგლებში.

ეკლესიის როგორც ორგანიზაციის სტატუსის საბაზისო გამოხატულება შეიძლება მოპოვებულ იქნეს კანონში, რომელიც ეხება იურიდიულ პირებს. ეკლესია საჯარო სამართლის იურიდიული პირია. სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისად, ეკლესიები წარმოადგენს განსაკუთრებულ იურიდიულ პირებს. ამრიგად, მათი, როგორც იურიდიული პირების, სტატუსი განსხვავდება სხვა იურიდიული პირების სტატუსისგან, როგორებიცაა: ასოციაციების ან

ფონდების იურიდიული სტატუსი. მიუხედავად იმისა, რომ სამოქალაქო კოდექსი განსაზღვრავს სხვადასხვა იურიდიული პირის სამართლებრივ სტატუსს, მათი შიდა იურიდიული მოწყობის ორგანიზება თავად ეკლესიების ერთპიროვნული პრეროგატივაა.

სამოქალაქო კოდექსი უბრალოდ აცხადებს, რომ ეკლესიები იმართება საკუთარი დადგენილებების მიხედვით იმ ფარგლებში, რომლებშიც ისინი არ ეწინააღმდეგება კანონმდებლობას. ეკლესიის სამართლებრივი სტატუსი, როგორც ითქვა, შესაბამისი ცვლილებების შეტანის შემდეგ შეიძლება აგრეთვე გამოიყენონ როგორც ეკლესიების ფარგლებში არსებულ დამოუკიდებელ ერთეულებთან, ასევე ორგანიზაციებთან დაკავშირებით, რომლებშიც გაერთიანებულია ეკლესიები ამიტომ კანონმდებლობა ერთნაირად მგრძობიარეა საეკლესიო სტრუქტურების მიმართ, რომლებიც დაფუძნებულია ცენტრალურ იერარქიულ საეკლესიო ცნებასა და დეცენტრალიზებულ საეკლესიო მოდელებზე.

ეკლესიები თავისუფალნი არიან მოახდინონ თავიანთი საქმიანობის ორგანიზება რიგ სფეროებში, როგორც დამოუკიდებელმა ერთეულებმა.

ფაქტობრივად დიდი ხნის ტრადიცია არსებობს საქმიანობის ორგანიზებაში სოციალურ, კულტურულ და საგანმანათლებლო სფეროში ჩვეულებრივი ასოციაციების ან ფონდების სახით, რელიგიის ან რწმენის საფუძველზე. ეს ორგანიზაციები შეიძლება მეტ-ნაკლებად დაკავშირებული იყოს ეკლესიებთან და ამ კავშირს შეიძლება ოფიციალური სახე ჰქონდეს წესდებების და დებულებების სახით. ასეთი ორგანიზაციების დენომინაციური იდენტიფიკაცია, ზოგადი თვალსაზრისით, დაცულია სამოქალაქო კოდექსით. ეს ორგანიზაციები ექვემდებარება კანონმდებლობას, რომლებიც მართავს ხსენებულ საქმიანობას.

აღნიშნული კანონმდებლობის ფარგლებში შეიძლება საჭირო იყოს სპეციალური დებულებები, რათა გაითვალისწინონ დენომინაციური ასპექტები. პოლიტიკურ ცხოვრებაში ეკლესიების ან საეკლესიო წარმომადგენლების მონაწილეობის საკითხებზე არ არის საკანონმდებლო აქტი ან საპრეცედენტო სამართალი. სასულიერო პირებს, რომლებიც მონაწილეობას იღებენ პოლიტიკაში ან ფლობენ სახელმწიფო თანამდებობებს, არ ექმნებათ არანაირი დაბრკოლება. ანალოგიურად, ეკლესიებს შეუძლიათ და მონაწილეობენ საჯარო დებატებში. სხვადასხვა რელიგიის წარმომადგენლები ან დენომინაციები სხვადასხვაგვარ მონაწილეობას იღებენ აღნიშნულ საქმიანობაში.

ზოგადად, სახელმწიფო დახმარება ეკლესიებისთვის არ არსებობს. მიუხედავად ამისა, ფინანსურ დახმარებას უწევდნენ ეკლესიასა და რელიგიას წლების განმავლობაში სხვადასხვა ფორმით და სხვადასხვა მიზეზით. ეს დახმარებები შეზღუდული სახისაა. მათი რეგულირების სამართლებრივი ბაზა განსხვავდება ერთმანეთისგან. ფინანსური ურთიერთობა არ არის ნახსენები კონსტიტუციაში 1980-1990 წლებში ფინანსური ურთიერთობა ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის სერიოზული მსჯელობის საგანი იყო. ამ დისკუსიის შედეგი იყო ის გადაწყვეტილება, რომლის მიხედვითაც ფინანსური დახმარების განწვევა ეკლესიებისა და რელიგიური გაერთიანებებისთვის ნებადართულია განსაკუთრებულ ვითარებაში, რათა რელიგიის თავისუფალი გამოხატულება არ გახდეს ილუზორული.

ამრიგად, კაბინეტმა ღიად დატოვა არაქრისტიანული უმცირესობისთვის მშენებლობის დაფინანსების საკითხი, თუმცა ამჟამად არცაა ამის საჭიროება. ხანდახან ფინანსურ პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები მიიღება საქალაქო მშენებლობის განახლებული პროექტების შექმნის პროცესში. ფინანსურ დახმარებას უწევენ კონკრეტულ საეკლესიო წარმომადგენლებს რელიგიური სამსახურისთვის ისეთ ორგანიზაციებში, როგორებიცაა: შეიარაღებული ძალები და სასჯელაღსრულების ინსტიტუტები.

ამჟამად ასეთი დახმარების საფუძველია პირების მიერ რელიგიის თავისუფალი გამოვლენის უფლება ამგვარ ინსტიტუტებში. შეიარაღებული ძალების მიმართ სპეციალური დამოკიდებულება არის ეთიკური კონფლიქტის ელემენტი, რომელიც აგრეთვე თავის როლს თამაშობს მის გამართლებაში. სხვადასხვა ტიპის ინსტიტუტებში, როგორებიცაა: შეიარაღებული ძალები, სასჯელაღსრულების დაწესებულებები, ჯანმრთელობის დაცვის ინსტიტუტები, ინსტიტუტები ახალგაზრდებისთვის და მოხუცებულთა სახლები, ხდება სპეციალიზებული სასულიერო მომსახურების განწევა. ეკლესია განიხილავს ასეთ მომსახურებას, როგორც ხელმისაწვდომ ამოცანას, რომელიც მას შეუძლია გაუწიოს ადამიანებს განსაკუთრებულ სიტუაციებში.

სპეციალიზებული სასულიერო დახმარების ისტორია სხვადასხვა ინსტიტუტში, მისი დაფინანსება, სტრუქტურები და მისი სპეციფიკური სამართლებრივი ბაზები განსხვავდება, თუმცა არსებობს მსგავსების რიგი მახასიათებლები.

ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობიდან გამომდინარე, სასულიერო დახმარების ამ ფორმებს განსაკუთრებული პოზიცია უკავია. მართალია, სასულიერო დახმარების აღმოჩენა თავად ეკლესიის სფეროა და პასუხისმგებლობა, სახელმწიფო მაინც იღებს თავის თავზე თავის წილ პასუხისმგებლობას. ეს პასუხისმგებლობა ვითარების შესაბამისად განსხვავებულია იმ პირობების მიხედვით, რომლებშიც მიმდინარეობს სასულიერო დახმარების განწევა. საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ მთავრობამ უნდა მიიღოს შესაბამისი ზომები, როდესაც საფრთხე ემუქრება ადამიანის ფუნდამენტურ თავისუფლებებს. არ იქნება სწორი იმის განცხადება, რომ სასულიერო პირებს აქვთ სპეციალური სამართლებრივი სტატუსი. თუმცა კანონმდებლობის კონკრეტული სფეროები ახსენებს სასულიერო თანამდებობებს.

შრომითი კანონის სფეროში, მაგალითად, ზოგადი წესებიდან გამონაკლისი კეთდება სასულიერო თანამდებობის ქონასთან დაკავშირებით, ხოლო სასამართლოებმა ინტერპრეტაციით შეიძლება განიხილონ ეკლესიის შიგნით ის ურთიერთობები, რომლებიც განსხვავებულია შრომითი კონტრაქტისგან.

სხვა სფერო, რომელიც უნდა ვახსენოთ, არის სამხედრო სამსახური. სამხედრო განწევის კანონი უზრუნველყოფს საფუძვლის არსებობას სასულიერო წოდების მქონე პირებისათვის სამხედრო სამსახურიდან განთავისუფლების შესახებ. იგივე ვრცელდება იმ პირებზეც, რომლებიც ელოდებიან ხელდასხმას. ამ მიზნით კანონმდებლობა დეტალურად განიხილავს სპეციფიკურ სასულიერო თანამდებობებს კონკრეტულ ეკლესიებში. მიუხედავად ამისა, ეს სია არ არის სრული. კანონმდებლობის და მთლიანობაში საზოგადოების განვითარების ძირითადი მიმართულებები გავლენას ახდენს ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობაზე და რელიგიის და რწმენის თავისუფლებაზე ნიდერლანდებში. ამან შესაძლოა არ გამოიწვიოს რადიკალური სამართლებრივი ცვლილებები ამ სფეროში, თუმცა იგი აუცილებლად იქონიებს გავლენას იმ პრინციპებზე, რომლებზეც ეკლესიის და სახელმწიფოს ურთიერთობა და რელიგიის ან რწმენის თავისუფლებაა დამყარებული. ამ ურთიერთობის ერთ-ერთი თავისებურება დაკავშირებულია იმიგრაციის და ისლამის მიმდევრების ზრდასთან. მიუხედავად იმისა, რომ ეს მოვლენა თავისთავად არ არის ახალი, მის მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულება უფრო მძაფრი გახდა უკანასკნელი რამდენიმე წლის განმავლობაში. ეს აისახება ინტეგრაციის პოლიტიკის, “ფასეულობების და ნორმების”, ასევე ისლამისა და ქრისტიანობის ურთიერთობის განახლებული მიმართულებების შესახებ დებატებში. უფრო ფართო კონტექსტში კი მოვლენათა განვითარება - კანონისა და მორალური პრინციპების შესაბამისობის განხრით.

სახელმწიფო და რელიგია გაერთიანებულ სამეფოში

გაერთიანებული სამეფო არის სახელმწიფო, რომელიც საკუთარი სამართლებრივი სისტემის მექანიზმით სხვადასხვა ქვეყნისგან შედგება: ინგლისი და უელსი, შოტლანდია და ჩრდილოეთი ირლანდია. ინგლისისა და შოტლანდიის სამართლის ისტორია ერთმანეთისაგან არსებითად განსხვავდება, ზოგიერთ საკითხში კი მკვეთრად.

თითოეული ქვეყანა თანამედროვე კანონმდებლობას ხშირ შემთხვევაში დამოუკიდებლად იღებს. 1999 წელს, 292-წლიანი შუალედის შემდეგ, აღდგა შოტლანდიის პარლამენტი. გარკვეულ საკითხებს, მათ შორის (დაუნერელი) კონსტიტუციის იმ ასპექტებს, რომლებიც ეხება სამეფო ტახტს, ინგლისისა და შოტლანდიის გაერთიანებას ასევე ეკლესიასთან და სახელმწიფოსთან დაკავშირებულ კონსტიტუციურ საკითხებს, გაერთიანებული სამეფოს პარლამენტი განიხილავს. ჩრდილოეთ ირლანდიის კანონმდებლობა ინგლისის კანონმდებლობას ეფუძნება, თუმცა 1920 წლის შემდეგ, დროის სხვადასხვა მონაკვეთში, ჩრდილოეთ ირლანდიას ცალკე დაქვემდებარებული კანონმდებლობა ჰქონდა. უელსის ასამბლეა შეიქმნა 1999 წელს, მაგრამ იგი უფლებამოსილი არაა, მიიღოს რაიმე ძირითადი კანონი.

კიდევ უფრო დიდი სირთულეებს ვაწყდებით ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობის კუთხით. არსებობს ინგლისის სახელმწიფო ეკლესია (ინგლისის ეკლესია), რომლის უზენაესი მმართველი დედოფალია. უელსისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის ანგლიკანური ეკლესიები სახელმწიფოსაგან გამოყოფილია, ხოლო შოტლანდიაში მათი რიცხვი შოტლანდიის (სახელმწიფო) ეკლესიასთან შედარებით საკმაოდ მცირეა. დედოფალი, რომელიც თავისი სამეფოს სამხრეთ ნაწილში საეპისკოპოსო ეკლესიის მმართველია, აგრეთვე მისი ჩრდილოეთი ნაწილის რეფორმირებული, პრესვიტერიანული ეკლესიის წევრია. ამ სირთულეების გათვალისწინებით მკითხველმა მხედველობაში უნდა მიიღოს, რომ ქვემოთ ჩამოთვლილი ზოგიერთი დებულება შეეხება მთლიანად გაერთიანებულ სამეფოს, ზოგი კი მხოლოდ ინგლისს ან ინგლისსა და უელსს, ან შოტლანდიას.

ჩრდილოეთ ირლანდიაში არსებული სიტუაციის ცალკეული ასპექტი ზოგადად ირლანდიის ისტორიას ასახავს. სრული სურათის მისაღებად უნდა აღინიშნოს, რომ ბრიტანეთში აგრეთვე არიან იმ ეკლესიების მიმდევრები, რომლებიც არ აღიარებენ წმინდა სამებას. მათ შორის არის 177,000 მორმონი და 125 იელოვას მონაწილე. ეკლესიური მსახურებაზე დასწრების ტენდენცია ამკარად დაბლა იწევს. “ქრისტიანული კვლევის” მონაცემებით, 1980 წელს დიდი ბრიტანეთის მოსახლეობის 11% დადიოდა კვირაობით ეკლესიაში, 2000 წელს კი მხოლოდ 7.7%. ინგლისის ეკლესიის მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად, “ეკლესიაში მოსიარულეთა” რიცხვის კლება შედარებით უფრო მცირეა, თუმცა მათი ნაწილ ეკლესიაში ნაკლები სიხშირით დადის. იმის მიუხედავად, რომ ჩრდილოეთ ირლანდია გაერთიანებული სამეფოს ნაწილია, იქ ეკლესიები ფუნქციონირებს მთელ ირლანდიაში გავრცელებული წესით და ამ კონტექსტში ყველაზე კარგად განიხილება სულ ცოტა კათოლიკურ და ანგლიკანური ეკლესიების ისტორია.

ინგლისში კანონიკურ სამართალში შესწორებების შეტანა ხორციელდებოდა პროვინციული “კონსტიტუციების” მეშვეობით. ამასთანავე კენტერბერისა და იორკის სინოდთა ფარგლებში იმართებოდა ეპისკოპოსებისა და სამღვდლოების ასამბლეა (ეს სინოდები ჯერ კიდევ არსებობს, როგორც ინგლისის ეკლესიის მმართველი ორგანოს გენერალურ სინოდის ნაწილი). მეფე ჰენრი VIII-ის დროს პაპის ძალაუფლება ინგლისის ეკლესიაზე გაუქმდა და 1534 წლის “ინგლისის მეფის მიერ ეკლესიის მეთაურო შესახებ” აქტით მასზე მეფის უმაღლესი ხელისუფლება გამოცხადდა. ამავე წელს მიღებული “სამღვდლოების მორჩილების კანონის” შესაბამისად, ამა თუ იმ კანონის მისაღებად უნდა მოეპოვებინა მეფის თანხმობა.

ინგლისური რეფორმაციის პირველი საფეხური პოლიტიკური უფრო იყო, ვიდრე დოქტრინული, მაგრამ ედუარდ VI-ის დროს (1547-1533) ეკლესიამ პროტესტანტული პოზიცია დაიკავა. 1553 წელს დედოფალმა მერი I-მა ტახტზე ასვლისთანავე აღადგინა რომის პაპის იურისდიქცია, მაგრამ 1558 წლიდან დედოფალმა ელისაბედ I-მა დაამკვიდრა ანგლიკანური ეკლესიის დამოუკიდებლობა და კლასიკური ანგლიკანური თეოლოგია, რომელიც იყო “ერთდროულად როგორც კათოლიკური, ისე რეფორმისტული”. უელსში ანგლიკანური ეპარქიები სახელმწიფოს 1920 წელს გამოეყო, რის შედეგადაც ჩამოყალიბდა უელსის დამოუკიდებელი ეკლესია.

ირლანდიაში ინგლისელთა ბატონობის შედეგად შეიქმნა ირლანდიის (ანგლიკანური) ეკლესია, რომელიც საბოლოოდ სახელმწიფოს გამოეყო 1871 წელს, მაგრამ შეინარჩუნა უძველესი საკათედრო ტაძრები და საეპარქიო ეკლესიები. იგი ყოველთვის უმცირესობაში იყო, რადგან ირლანდიელთა უმრავლესობა რომის კათოლიკური ეკლესიის ერთგული რჩებოდა. ჩრდილოეთში მოსახლე შოტლანდიელთა დიდმა რაოდენობამ ხელი შეუწყო არა მხოლოდ დღევანდელ პოლიტიკურ სირთულეებს ირლანდიაში, არამედ ირლანდიის პრესვიტერიანული ეკლესიის ზრდასაც, რომლის ცენტრი უოლსტერში იყო.

ეკლესიებს არეგულირებს სამი საკმაოდ მკვეთრად გამოკვეთილი სამართლებრივი ნორმა. ეკლესიების უმეტესობისათვის, გარდა ინგლისისა და შოტლანდიის ეკლესიებისა, მოქმედებს ისეთი სამართლებრივი პრინციპები, როგორებიცაა: საქველმოქმედო დაწესებულებების საერთო კანონი, განსაკუთრებით კი საქველმოქმედო ტრასტების შესახებ.

სახელმწიფოსაგან გამოყოფილ ეკლესიებს, როგორც წესი, აქვს მოხალისეობრივი გაერთიანების ფორმა და მათ ქონებას მეურვეები მართავენ (რომლებიც შეიძლება იყოს დარეგისტრირებული კომპანიები) ჩვეულებრივი საერო სამართლის საფუძველზე. ასეთ გაერთიანებებს არ აქვს რამე განსაკუთრებული სტატუსი.

რაც შეეხება სახელმწიფო ეკლესიებს, ინგლის-შოტლანდიის საზღვრის ჩრდილოეთით და სამხრეთით არსებული მდგომარეობა ერთმანეთისაგან მკვეთრად განსხვავდება. ინგლისში ინგლისის ეკლესიის სახელმწიფო ეკლესიად ყოფნას სრულიად განსხვავებული ხასიათი აქვს. ეკლესიას მტკიცე კავშირი აქვს სახელმწიფოს საქმეებთან, სამეფო ტახტის პატრონაჟით ხდება ბევრ მაღალ საეკლესიო თანამდებობაზე დანიშვნა, ლორდების პალატაშიც კი რამდენიმე ეპისკოპოსია (მიუხედავად იმისა, რომ გრძელდება დებატები იმის შესახებ, განაპირობებს თუ არა ლორდების პალატის შემდგომი რეფორმა მათ დათხოვნას).

ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის არ შეიძლება არსებობდეს შეთანხმებისა თუ ხელშეკრულების საფუძველზე დამყარებული ურთიერთობა. ინგლისის საეკლესიო სამართალი, რომელიც ინგლისის ეკლესიას ეხება (მათ შორის მისი კანონიკური სამართალი), განიხილება როგორც ინგლისის კანონმდებლობის განუყოფელი ნაწილი. მისუწყვეტობას წინარეფორმაციული პერიოდიდან დღემდე განაპირობებს პრინციპი რომელიც აღიარებს, რომ წინარეფორმაციულ საეკლესიო კანონს შეიძლება დაეყრდნო იმ შემთხვევაში, თუ დამტკიცდა, რომ ეს კანონი აღიარებული იყო და მოქმედებდა რეფორმაციის დროიდან; ამგვარი “ტესტის” გავლის შემდეგ ეს წესი განიხილება, როგორც ინგლისში მიღებული საერთო სამართლის ნაწილი 16-ე საუკუნიდან მე-20 საუკუნის დასაწყისამდე პარლამენტში მიიღეს ბევრი კანონი, რომლებიც ეხებოდა ეკლესიას.

ამ სამართლებრივ სფეროში ცვლილებების შეტანის უფლებამოსილება მემკვიდრეობით ერგო გენერალურ სნოდს. სინოდი შედგება სამი ეპისკოპოსების (რომელიც დოქტრინის სფეროში განსაკუთრებული უფლებამოსილებებით სარგებლობს), სამღვდელოებისა და საერო წარმომადგენლების პალატისაგან. აქედან უკანასკნელი ორი ამორჩეული წარმომადგენლისგან შედგება. ნებისმიერი განაცხადი, უნდა მოიწონოს სამივე პალატამ,

რაც იმას ნიშნავს, რომ საერო პირებსაც შეუძლიათ სრულყოფილად მიიღონ მონაწილეობა საეკლესიო კანონების მიღებაში.

სინოდი უფლებამოსილია, დაამტკიცოს საკანონმდებლო ღონისძიებები ნებისმიერ ისეთ საკითხზე, რომლებიც ინგლისის ეკლესიას შეეხება. ყოველ ასეთ განსახორციელებელ ქმედებას პარლამენტის მიერ მიღებული კანონის ტოლფასი ძალა აქვს და მისი მეშვეობით შესაძლებელია კანონში შესწორების შეტანა ან სულაც მისი გაუქმება. ფაქტობრივად, სინოდი სარგებლობს ზოგიერთი ისეთი უფლებამოსილებით, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ პარლამენტისათვის არის დამახასიათებელი.

პარლამენტზე დაწესებულია გარკვეული კონტროლი: იმისათვის, რომ საკანონმდებლო ღონისძიება, რომელსაც სინოდი მიიღებს, გახდეს სრულყოფილი კანონი, იგი უნდა წარდგეს სამეფო სანქციონირებაზე მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მას პარლამენტის ყველა პალატა მოიწონებს; თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ პარლამენტს შეუძლია უარყოს საკანონმდებლო ღონისძიება (მიუხედავად იმისა, რომ ამას ძალიან იშვიათად აკეთებს), მას მის ტექსტში რაიმე შესწორების შეტანის უფლება არ აქვს.

გაერთიანებულ სამეფოს არ აქვს დაწერილი კონსტიტუცია და ამდენად, რელიგიური თავისუფლების არანაირი ფორმალური საკონსტიტუციო გარანტია არ არსებობს. თუმცაღა გაერთიანებული სამეფო ერთ-ერთი პირველი სახელმწიფო იყო, რომელმაც ხელი მოაწერა ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას, რის შემდეგაც 1998 წლის “ადამიანის უფლებათა” აქტით იგი დამტკიცდა, როგორც ინგლისის შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის ნაწილი. 1998 წლის აქტის შედეგად კონვენციით გარანტირებული თავისუფლებები, მათ შორის მე-9 მუხლით აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლება დაცული იქნება ინგლისის სასამართლოს მიერ, რომელსაც შეუძლია გააკეთოს ე.წ. “განცხადება შეუსაბამობის შესახებ”, რაც ნიშნავს, რომ ძირითადი კანონმდებლობის ესა თუ ის ნაწილი კონვენციას ეწინააღმდეგება. ასეთი განცხადების გაკეთების შემთხვევაში სახელმწიფო მინისტრის ბრძანებით შეიძლება გატარდეს შესწორებითი ქმედება, მაგრამ, თუ ძირითადი კანონმდებლობა, რომელიც კითხვის ქვეშ დგება, გენერალური სინოდის მიერ მიღებული საკანონმდებლო ღონისძიებაა, მაშინ საჭირო ქმედებას თვით სინოდი განახორციელებს. ზემოაღნიშნული საკითხის გაგებისათვის მნიშვნელოვანია დავაკვირდეთ იმ ფაქტს, რომ სხვა ეკლესიები, მაგ., რომის კათოლიკური ეკლესია, ისევე როგორც პროტესტანტული დენომინაციები და სხვა აღმსარებლობები, საზოგადოდ, არ სარგებლობს ნებისმიერი სხვა ფორმის მოხალისეობრივ ორგანიზაციაზე მეტი უფლებებით. მათი კანონიკური სამართალი (თუ ისინი ამ ტერმინს იყენებენ; უმრავლესობა არ იყენებს) წარმოდგენილია მათ წევრებს შორის კონტრაქტის სტატუსით. ქონებრივი საკითხები საზოგადოდ წყდება “ტრასტის” საშუალებით, რაც ინგლისის საკუთრების სამართლის უნივერსალური მექანიზმია; მაგრამ განსაკუთრებით უფრო დიდ ეკლესიებში, სადაც საჭიროა ეკლესიის სახელმწიფო და ადგილობრივ ორგანოებს შორის ფუნქციების კომპლექსური განაწილება, იგი შეიძლება შეივსოს პარლამენტის კერძო აქტით. იმავე მიზეზის გამო არ არსებობს იმ ეკლესიების ოფიციალური ნუსხა, რომლებიც “აღიარებულია” სახელმწიფოს მიერ.

ღვთისმსახურების ადგილები შეიძლება დარეგისტრირდეს სხვადასხვა მიზნით, რომელთაგან ძირითადია ქორწინების ცერემონიის ჩატარება. ასევე ინგლისურ სამართალს არ გააჩნია სრულად განვითარებული სახით საჯარო სამართლის სტატუსის ან უფლებების ცნება; ეკლესიის, როგორც საჯარო სამართლის დაქვემდებარებაში მყოფი კორპორაციის, ცნება ყოველგვარ აზრს მოკლებულია ინგლისელი იურისტისათვის. რა თქმა უნდა, შეიძლება წარმოიშვას სირთულე ამა თუ იმ ორგანიზაციის ეკლესიური ბუნების დადგენისას. მაგალითად, საინტოლოგიურ ეკლესიას სურდა შენობის, როგორც

ღვთისმსახურების ადგილის, რეგისტრაცია, თუმცა სააპელაციო სასამართლოს განმარტებით, ეს გამართლებული იქნებოდა იმ შემთხვევაში, თუ ხალხი შეიკრიბებოდა ღვთის, ანუ ზენაარის, უზენაესის სადიდებლად, ხოლო საერო ფილოსოფიის სასწავლო კურსი ამისათვის არასაკმარისი პირობა იყო.

გაერთიანებულ სამეფოში უკიდურესად შეზღუდულია სახელმწიფოს მიერ ეკლესიების ფინანსური მხარდაჭერა. ისინი სარგებლობენ განსაზღვრული უპირატესობებით სხვა საქველმოქმედო ორგანიზაციების მსგავსად ზოგიერთ გადასახადისგან განთავისუფლების თვალსაზრისით აქვე აღსანიშნავია შეთანხმება, რომლის თანახმადაც, ინდივიდის მიერ საქველმოქმედო ორგანიზაციისთვის საჩუქრად ქონების გადაცემის შემთხვევაში მიმღებს გადაეცემა იმ საშემოსავლო გადასახადის გადახდის ვალდებულება, რომელსაც ამ ქონებაზე იხდიდა დონორი.

სახელმწიფო არ აფინანსებს სამღვდელოების ხელფასებს, პენსიებს ან სხვა ეკლესიების სამოქმედო ხარჯებს, თუმცა კანონი მოითხოვს, რომ ინგლისის ეკლესიის სამღვდელოებამ ჩაატაროს ქორწინებების და დაკრძალვების რიტუალი და საამისოდ ჰონორარი დაფიქსირებულია კანონით, მაგრამ ამ ჰონორარის გადახდის საკითხს წყვეტს მხარეები და არა სახელმწიფო. სახელმწიფო აფინანსებს მხოლოდ ისტორიული შენობების შენახვას. ინგლისის ეკლესიისათვის ეს საკმაოდ აქტუალური პრობლემაა: საეპარქიო ეკლესიების მთლიანი რაოდენობიდან (16,000) 13,000 დაგეგმარების კანონმდებლობის “სიაში” ირიცხება, აქედან 4,000 უმაღლეს 1-ელ კატეგორიაში შედის. უმოქმედო ეკლესიების შემთხვევაში სახელმწიფომ შეიძლება გრანტები გამოუყოს ეკლესიების კონსერვაციის ტრასტს 1969 წელს უმოქმედო ეკლესიებისა და სხვა რელიგიური შენობების შესახებ აქტის საფუძველზე. 1978 წლიდან სახელმწიფომ სააგენტო “ინგლისის მემკვიდრეობის” მეშვეობით გამოყო გრანტები მოქმედი ეკლესიების შესაკეთებლად (და უკანასკნელ ხანს ტაძრებისაც). ხელისუფლებამ განაცხადა, რომ 2002 წელს იგი იმედოვნებდა დამატებითი ღირებულების გადასახადის არსებული 17.5%-დან 5%-მდე დაწევას ზემოაღნიშნული საქმიანობისათვის, მიუხედავად იმისა, რომ ეს უარყო ევროპის სხვა ქვეყნებმა. ასეთივე შედეგს მიაღწიეს გრანტების იმ ოდენობით გაზრდით, რომელიც შეინახებოდა დღგ-ის დაწვევის შემთხვევაში. სახელმწიფო დაფინანსების წილი საეკლესიო ფონდებთან შედარებით მცირეა. 1999 წელს ინგლისის ეკლესიის ეპარქიებმა ეკლესიების კაპიტალურ შეკეთებებზე 86 მილიონ გირვანქა სტერლინგზე მეტი დახარჯეს, ხოლო დანარჩენი 13 მილიონი საეკლესიო დარბაზებსა და დამხმარე ნაგებობებზე. მიმდინარე სარემონტო სამუშაოებზე კი დამატებით 20 მილიონი გირვანქა სტერლინგი დაიხარჯა.

შეიარაღებული ძალები, სახელმწიფო ჯანდაცვის სამსახური და სატუსალოების სისტემა სარგებლობს კაპელანების მიერ განეული რელიგიური მომსახურებით. მათ ინვესტენ სხვადასხვა დენომინაციის მიერ ნაკურთხი მღვდლებიდან და ორ უკანასკნელ შემთხვევაში სამუშაო უპირატესად გულისხმობს არასრულ სამუშაო დღეს. სრული სამუშაო დღით მომუშავე კაპელანებისთვის ხელფასს (და გასამრჯელო არასრული დატვირთვის მქონე კაპელანებისთვის) გასცემს მათი დამქირავებელი სამსახური; რა თქმა უნდა, ეკლესიები წინასწარ იხდის ფულს სასულიერო პირთა საწყისი სწავლებისთვის, ეკლესიების პასტორების მეშვეობით კი სხვადასხვა ფორმით კაპელანთა მუშაობაზე ზედამხედველობას ახორციელებს. სისხლის სამართლის დანაშაულად ითვლება მკრეხელური, ღვთისმგმობი მასალის გამოქვეყნება. ასეთია მასალა, რომელიც წესიერების ფარგლების დარღვევით თავს ესხმის ქრისტიანული რელიგიის ან ღმერთის არსებობის ჭეშმარიტებას. მკრეხელობაზე სასამართლო დევნა იშვიათია და წინააღმდეგობრივი. ინგლისში ძალაში რჩება გარკვეული კონსტიტუციური ნორმები, რომლებიც მიმართულია რომის კათოლიკური ეკლესიის მიმდევართა წინააღმდეგ და გამიზნულია ტახტის პროტესტანტული მემკვიდრეობითი ფლობის უზრუნველსაყოფად. მონარქი აუცილებელად უნდა იყოს წევრი

და მიმდევარი ინგლისის ეკლესიისა, რომლის უმაღლესი ხელმძღვანელიც თვითონ არის და ყველა, ვინც გახდება კათოლიკე ან დაქორწინდება კათოლიკეზე, გამოირიცხებ ტახტის მემკვიდრეობიდან.

ეს კანონები ასახავს ისტორიულ მოვლენებს (და გარკვეულწილად ცრურწმენის ნაშთებს), მაგრამ ხელს არ უშლის კათოლიკური ეკლესიის და სახელმწიფოს ან სხვა ეკლესიების და სახელმწიფოს მჭიდრო თანამშრომლობას; რამდენიმე წლის წინ დიპლომატიურ კორპუსში დაუშვეს რომის პაპის მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენელი. ეს იყო მოვლენა, რომელიც წარმოუდგენელი იქნებოდა გასულ ათწლეულებში.

სახელმწიფო და რელიგია საბერძნეთში

ბერძენთა უმრავლესობა, ქვეყნის ბერძენი მოსახლეობის მთლიანი რაოდენობის 95%, მონათლულია აღმოსავლურ მართლმადიდებლურ ეკლესიაში.

რაოდენობრივად მცირერიცხოვანია მოსახლეობის შემდეგი შემადგენლობა: მუსლიმანები (რომლებიც ძირითადად დასავლეთ თრაკიაში ცხოვრობენ), კათოლიკეები, პროტესტანტები, იელოვას მონაწილეები, სომხები და ებრაელები. აქედან გამომდინარე, როდესაც საუბარია ბერძნული სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობაზე, იგულისხმება მართლმადიდებლური ეკლესია.

ბოლო წლებში საბერძნეთში მნიშვნელოვნად იმატა ლეგალური და არალეგალური ემიგრანტების რიცხვმა, რომელთა უმრავლესობა მუსლიმანი ალბანელები არიან. 1844 წლის კონსტიტუციის “სახელმწიფო კანონის უზენაესობის” დებულება საეკლესიო საქმეებთან დაკავშირებით არ შევიდა 1864, 1911, 1927, და 1952 წლების კონსტიტუციებში. ბუნებრივია, ეს არ ნიშნავდა, რომ მან შეწყვიტა მოქმედება.

იგივე დებულება შევიდა კანონით დადგენილ საეკლესიო წესდებაში, რომელსაც სახელმწიფო კანონის ძალა ჰქონდა. ეს დებულება კვლავ ჩნდება სამხედრო ხუნტის მიერ შემუშავებულ 1968 წლის კონსტიტუციაშიც. მუხლი 1(5)-ლი შეიცავდა დებულებას, რომლის მიხედვითაც ეკლესიის მართვასთან დაკავშირებული არც ერთი კანონი არ უნდა ყოფილიყო განხილული წმინდა სინოდთან კონსულტაციის გარეშე, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ ოცი დღის განმავლობაში შეუძლებელი იქნებოდა შეთანხმების მიღწევა. ასეთი პირობა არის შეტანილი ამჟამად მოქმედ 1975 წლის კონსტიტუციაშიც (72(1)-ე მუხლი).

კანონპროექტები, რომლებიც ეხება მე-3 (ეკლესიის პოზიცია) და მე-13 (რელიგიის თავისუფლება) მუხლებს, პარლამენტმა შეიძლება განიხილოს მხოლოდ პლენარულ სესიაზე და არა საზაფხულო სესიაზე. კონსტიტუციის მე-3(1) მუხლი შეიცავს შემდეგ ძირითად მოსაზრებებს საბერძნეთის ეკლესიის პოზიციასთან დაკავშირებით, ასევე მის ურთიერთობას სახელმწიფოსთან: მართლმადიდებლური ეკლესიის სარწმუნოებრივი მოძღვრება უპირატესი რელიგიაა; საბერძნეთის ეკლესია დოქტრინით განუყოფლად არის დაკავშირებული კონსტანტინოპოლის მსოფლიო საპატრიარქოსთან და სხვა მართლმადიდებლურ ეკლესიებთან; ეკლესია არის თვითმართვადი და ავტოკეფალიური. მე-3 მუხლის ყველა დებულება ახალი არ არის, ისინი ამა თუ იმ ფორმით უკვე შეტანილი იყო ყველა წინა კონსტიტუციაში.

იმისდა მიხედვით, თუ მართვის რა ფორმაა გამოყენებული, მართლმადიდებლური ეკლესია შეიძლება იყოს ავტოკეფალიური ან ავტონომიური. ეკლესია ითვლება ავტოკეფალიურად, როდესაც იგი სულიერ საკითხებთან დაკავშირებით თვითუზრუნველყოფილია და დამოუკიდებელი მართვის მქონეა. ეკლესია ავტონომიურია, როდესაც მხოლოდ დამოუკიდებელი ადმინისტრირების მქონეა.

ამჟამად ავტოკეფალიური ეკლესიის სახელს ატარებს შემდეგი ეკლესიები: კონსტანტინოპოლის მსოფლიო საპატრიარქო და ალექსანდრიის, ანტიოქიის, იერუსალიმის, რუსეთის, სერბეთის, რუმინეთის, ბულგარეთის და საქართველოს საპატრიარქოები; ასევე კვიპროსის, პოლონეთის, საბერძნეთის, ალბანეთის, ჩეხეთის რესპუბლიკის და სლოვაკეთის საარქიეპისკოპოსოები.

ფინეთის და ესტონეთის მართლმადიდებლური ეკლესიები ავტონომიურია. ავტოკეფალური ეკლესიები დამოუკიდებელი არიან მართვის თვალსაზრისით დოგმატურ და კანონიკურ ფარგლებში, საიდანაც გამოსვლამ შეიძლება გამოიწვიოს ერესი ან განხეთქილება (სქიზმა). ეს სტრუქტურა წარმოადგენს მართლმადიდებლობის სულიერ მთლიანობას, რომელსაც განიხილავენ დოგმატური და კანონიკური ერთიანობის სახით. დოგმატური ერთიანობა მდგომარეობს წმინდა წერილის მიმდევრობაში, ტრადიციების პატივისცემაში და დოგმების მკაცრ დაცვაში, როგორც ისინი განსაზღვრულია მსოფლიო საეკლესიო კრებებისა და ადგილობრივი სინოდების მიერ.

კანონიკური ერთიანობა შედგება საეკლესიო ადმინისტრირების ყველაზე მნიშვნელოვანი ინსტიტუტების მკაცრი დაცვისგან, იგი განსაზღვრულია და აღიარებული როგორც საბჭოების და სინოდების მიერ, ასევე მართლმადიდებელი ეკლესიების შიგნით არსებული ურთიერთობებით. 1844 წლის საკონსტიტუციო კანონმდებელმა უკვე განსაზღვრა დოქტრინაში საბერძნეთის ეკლესიის განუყოფელი კავშირი კონსტანტინოპოლში არსებულ ქრისტეს დიდ ტაძარსა და სხვა მართლმადიდებლურ ეკლესიებთან.

როგორ მიიღწევა ეს ერთიანობა? ამჟამად კონსტიტუციაში არის შემდეგი სიტყვები: “განუყოფლად გაერთიანებული დოქტრინით”, რომელსაც მოსდევს ფრაზა: “მტკიცედ იცავს, როგორც ისინი, სინოდისა და წმინდა სამოციქულო კანონებს და წმინდა ტრადიციებს”. ზემომოყვანილი ფორმულირება უცვლელი დარჩა 1844 წლიდან და ეხებოდა სულიერ ერთიანობას.

თუმცა “სახელმწიფო კანონის უზენაესობის” დამყარების შემდგომ სამართლის თეორია და იურისპრუდენცია მივიდა იმ თვალსაზრისამდე, რომ განვითარების აღნიშნულ ეტაპზე კონსტიტუცია იცავს წმინდა კანონებს. ამ განსხვავებულმა მიდგომამ გამოიწვია ასევე დიამეტრულად განსხვავებული ინტერპრეტაციები, წინააღმდეგობები ამა თუ იმ კანონის კონსტიტუციურ ქმედითობასთან დაკავშირებით და მრავალრიცხოვანი საჩივარი სახელმწიფო საბჭოში (უმაღლესი ადმინისტრაციული სასამართლო) საზოგადოებრივი და საეკლესიო ადმინისტრაციის გადაწყვეტილებების გამო. კონფლიქტი წმინდა კანონების კონსტიტუციური საფუძლიანობის შესახებ მუდმივად აქტიურია საბერძნეთში.

შვიდი მსოფლიო კრების (ჩვენი წელთაღრიცხვის 325-დან 787წწ-მდე), ადგილობრივი სინოდებისა და ეკლესიის მამების მიერ განსაზღვრული ყველა წმინდა კანონი დაკანონებულია კონსტიტუციით, იმის მიუხედავად, ისინი დოგმას ეხება თუ ადმინისტრაციულ საკითხებს. ამრიგად, საბერძნეთის სახელმწიფოს მიერ ძალაში შესული ნებისმიერი კანონმდებლობა, მიუხედავად თავისი მიზნისა, არაკონსტიტუციურია, თუკი იგი ეწინააღმდეგება წმინდა კანონებს.

ეკლესია, თეოლოგიური დოქტრინა და ზოგიერთი იურისტი მხარს უჭერს ამ თეორიას. თუმცა, სხვა თვალსაზრისის მიხედვით, მხოლოდ ეკლესიის დოგმასთან დაკავშირებული წმინდა კანონებია (და არა მის ადმინისტრირებასთან დაკავშირებული) კონსტიტუციური. აქედან გამომდინარე, კანონმდებელს შეუძლია თავისუფლად განიხილოს ყველა საკითხი, რომლებიც ზოგადად ეხება ეკლესიის ადმინისტრაციას. ეს არის თეორია, რომელსაც მხარს უჭერს იურისპრუდენცია, იურისტთა უმეტესი ნაწილი და სახელმწიფო ადმინისტრაცია.

ორივე თვალსაზრისი ერთმანეთს ეთანხმება შემდეგი ფრაზების განსხვავებულობაში: “განუყოფლად ერთიანი სარწმუნოებრივ მოძღვრებაში” და “მტკიცედ იცავს იმგვარად,

როგორც ისინი”. ორივე თვალსაზრისის მიხედვით, კონსტიტუციას შემოაქვს ორი საკმაოდ განსხვავებული წესი: (ა) დოგმატური ერთიანობა; და (ბ) წმინდა კანონებისა და ტრადიციისთვის კონსტიტუციური უფლებამოსილების მინიჭება (ან არმინიჭება). ორივე თეორიამ შესაძლოა წარმოშვას სიძნელეები. პირველი თეორიის გატარების შემთხვევაში შეიძლება შეიქმნას თეოკრატიული სახელმწიფო და დადგება მოთხოვნა, რომ მოქალაქეთა გათანაწორება იქნეს მიჩნეული არაკონსტიტუციურად, რადგან წმინდა კანონები ყოველთვის მხარს დაუჭერს ქრისტიანებს (იხ. Synod of Troullo-ს კანონი II, ქრისტიანებისა და ებრაელების ურთიერთობებთან დაკავშირებით). მეორე მხრივ, მეორე თეორიის შესაბამისად, ეკლესია შეიძლება გადაიქცეს საჯარო სამსახურად.

გარდა დოგმასთან დაკავშირებული საკითხებისა, არსებობს წმინდა კანონები, რომლებიც ადასტურებს ეკლესიის მართლმადიდებლურ ხასიათს, სინოდური სისტემის ჩათვლით. თუმცა, მეორე თეორიის შესაბამისად, კანონმდებელს შეუძლია თავისუფლად იმოქმედოს ამ სისტემასთან დაკავშირებით, რადგან წმინდა კანონები, რომლებიც განხილული იქნება, ადმინისტრაციულია.

ყოველივე ზემოთქმული, საბოლოო ჯამში, თავს იყრის კონსტიტუციის ერთი დებულების გარშემო: სახელმწიფოსა და ეკლესიის ვალდებულებაა, უზრუნველყოს ამ უკანასკნელის სულიერი ერთიანობა. ეს დასკვნა მიიღეს როგორც დებულების ტექსტის, ისე მისი საწყისი გამოყენების (1844 წლის კონსტიტუცია) ისტორიული ვითარების გათვალისწინებით. იმ პერიოდისთვის საბერძნეთის ეკლესიას, მსოფლიო საპატრიარქოს და სხვა მართლმადიდებლურ ეკლესიებს შორის განხეთქილება იყო, იმის გამო, რომ 1833 წლის მოულოდნელი გადაწყვეტილების შედეგად საბერძნეთის ეკლესია გამოცხადდა ავტოკეფალიურად. 1844 წლის კონსტიტუციის პირობების ფორმულირება მოხდა პარლამენტში, რათა გამოცხადებულიყო ახალი სამეფოს ეკლესიის მართლმადიდებლური ხასიათი.

ამჟამინდელი კონსტიტუცია, მისი წინამორბედი კონსტიტუციის მსგავსად, ეკლესიის თვითმმართველობის გარანტიას იძლევა. ეკლესიის მართვას ახორციელებს ეპისკოპოსებისგან შემდგარი წმინდა სინოდი. თუმცა 1975 წლის კონსტიტუციაში არის ახალი პუნქტი, რომელშიც ნათქვამია, რომ საბერძნეთის მართლმადიდებელ ეკლესიას მართავს წმინდა სინოდი (საეკლესიო იერარქია), რომელიც შედგება ყველა მომსახურე ეპისკოპოსისგან (მიტროპოლიტები) და მუდმივმოქმედი წმინდა სინოდისგან, ისიც აგრეთვე მათ მიერაა დაკომპლექტებული. ეს მოქმედი ეპისკოპოსები არიან პრელატები, რომლებიც რეალურად მართავენ ეკლესიის ეპარქიებს; ის ეპისკოპოსები, რომლებიც აქტიურად არ საქმიანობენ (პენსიაზე მყოფი ეპისკოპოსები), გამოირიცხებიან, ისევე, როგორც წოდების მქონე მიტროპოლიტები. წარსულში, სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის კონფლიქტის არსებობისას, მთავრობას შეეძლო მოეხმო სინოდი, რომელიც შედგებოდა მიტროპოლიტებიდან არჩეული ეპისკოპოსებისგან. ეს უკანასკნელნი პოზიტიურად უნდა ყოფილიყვნენ განწყობილნი არსებული რეჟიმის მიმართ, რათა შეძლებოდათ საქმეების სურვილებისამებრ მოგვარება. ახლა ამის საშიშროება აღარ არსებობს. კონსტიტუციის მე-3(1) მუხლში ნათქვამია, რომ “საბერძნეთის მართლმადიდებლური ეკლესია არის ავტოკეფალური”. ეს დაფიქსირებულია არა მხოლოდ როგორც ფაქტი, არამედ როგორც არსებული მდგომარეობის შენარჩუნების გარანტია. ავტოკეფალიის გაუქმება გამოინვევს ამ დებულების გადახედვასაც: უნდა აღინიშნოს, რომ კონსტიტუციის 110(1)-ე მუხლი მიიჩნევს, რომ მოცემული დებულება ექვემდებარება გადახედვას. “საბერძნეთის მართლმადიდებლური ეკლესია”, რომლის შესახებაც საუბარია მე-3(1) მუხლში, არ აერთიანებს საბერძნეთის სახელმწიფოს ყველა მართლმადიდებელს, ანუ მისი იურისდიქცია არ ვრცელდება მთელ ქვეყანაზე.

საბერძნეთის სახელმწიფო იყოფა ხუთ ცალკეულ საეკლესიო პროვინციად თავისი ეკლესიებით, თუმცა ზოგიერთი მათგანი იმავე სინოდური იერარქიის ქვეშაა, მაგრამ განსხვავებულ ადმინისტრაციულ ან სულიერ საფუძველზე. პროვინციები, რომლებიც დღეს საბერძნეთის ავტოკეფალურ ეკლესიას ეკუთვნის, წინათ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში იყო. 1821 წლის დამოუკიდებლობის ომის გამო საპატრიარქოსთან ურთიერთობა განწყდა.

ახალი ბერძნული სახელმწიფოს დაარსების შემდეგ ზოგიერთი წრის ხელშეწყობით ავტოკეფალია საბოლოოდ თავს მოახვიეს განთავისუფლებული პროვინციების ეკლესიებს, რაც ეკლესიური და ძირითადად სახელმწიფო პოლიტიკით იყო განპირობებული. მეფე ოტოს გამეფების შემდეგ, რომელიც ადრე ბავარიის პრინცი იყო (1833), ბავარიის რენეგატობამ გამოაცხადა ეკლესიის ავტოკეფალია რიგი კანონიკური ტრადიციის მოთხოვნების შესრულების გარეშე. ამრიგად, 1833 წლის 23 ივლისი/4 აგვისტოს ბრძანების შესაბამისად, (დამოუკიდებელი ბერძნული ეკლესიის შესახებ) სამეფოს ეკლესია გამოცხადდა ავტოკეფალურად, რაც თავისი მნიშვნელობით სახელმწიფო გადატრიალების ტოლფასი იყო. მას წინააღმდეგობით შეხვდნენ საბერძნეთში, ისევე, როგორც კონსტანტინოპოლში და სხვა მართლმადიდებელ ეკლესიებში, რამაც შედეგად გამოიწვია ეკლესიის სულიერი ერთიანობის რღვევა. საბოლოოდ, 1850 წლის 29 ივნისს, საპატრიარქომ გამოაქვეყნა Synodal Tome, რომლის მიხედვითაც საბერძნეთის ეკლესია გამოცხადდა ავტოკეფალიურად. როცა იონიის კუნძულები (1864) და მოგვიანებით თესალია, არტას პროვინცია, ეპირის და მაკედონიის (1880) ზოგიერთი სოფელი შეუერთდა საბერძნეთს, მსოფლიო საპატრიარქომ ყველა ახალი პროვინცია საბერძნეთის ავტოკეფალიურ ეკლესიას დაუთმო (1866 წლის 9 ივლისის და 1882 წლის მაისის აქტები).

საბერძნეთში რელიგიის თავისუფლება გარანტირებულია კონსტიტუციის მე-13 მუხლის შესაბამისად. რელიგიის თავისუფლება მოიცავს სინდისის თავისუფლებას (მე-13(1) მუხლი) და აღმსარებლობის თავისუფლებას (მე-13(2) მუხლი). სინდისის თავისუფლება, თანასწორობის პრინციპის შესაბამისად, ეხება ყველა რელიგიას, არარელიგიურ ან ესთეტიკურ რწმენას, ისევე, როგორც ნებისმიერი რელიგიის (ერესი და სქიზმა) დოგმატურ და ადმინისტრაციულ განსხვავებას და ყველა პიროვნებას: ბერძენს ან უცხოელს (კონსტიტუცია, მე-4 და მე-13(1) მუხლები). თანასწორობის ამ პრინციპიდან გადახვევა მოხდა დაწყებითი განათლების სკოლების მასწავლებელთა დანიშვნისას.

დაწყებით სკოლებში რელიგიური განათლება შეესაბამება უპირატესი რელიგიის მასწავლებას და მას ასწავლიან ჩვეულებრივი სკოლის მასწავლებლები. სახელმწიფო საბჭომ (1417/1949) მიიღო გადაწყვეტილება, რომ დაწყებითი სკოლის მასწავლებლად შეიძლება დაინიშნოს მხოლოდ მართლმადიდებელი პიროვნება; არამართლმადიდებელ მასწავლებელს, აღმოსავლური ეკლესიის მოძღვრების თანახმად, არ ჰქონდა მასწავლებლად დანიშვნის უფლება.

პრაქტიკულად იგივე ხდებოდა საბავშვო ბავშვთა მასწავლებლებთან დაკავშირებითაც. ეს ვითარება, რელიგიური უმცირესობის სკოლების გამოკლებით, ძალაში დარჩა 1988 წლამდე, როდესაც იგი გაუქმდა (L.1771/1988). აქედან გამომდინარე, ამჟამად არამართლმადიდებელი მასწავლებელი შეიძლება დაინიშნოს იმ სკოლებში, სადაც, სულ მცირე, ორი ადგილია და რელიგიას ასწავლის მისი მართლმადიდებელი კოლეგა.

სამოქალაქო კანონმდებლობის შესაბამისად, არამართლმადიდებლური გაერთიანებები ჩვეულებრივ აღიარებულია როგორც ასოციაციები, რადგან არც ერთი კანონი არ აღიარებს მათ საჯარო სამართლის იურიდიულ პირად. 1988 წელს განათლების და საკულტო საკითხების სამინისტროს მიერ რელიგიური თავისუფლების საკითხების ზოგადი შესწავლის

მიზნით ჩამოყალიბდა სპეციალური კომიტეტი; მინისტრ ენტონი ტრიცის გადადგომის შემდეგ (1988 წლის მაისი) მის შემცვლელებს კომიტეტი აღარ მოუწვევიათ.

ყველა რელიგიაზე საერთო-სახელმწიფო ზედამხედველობა ეკისრება ეროვნულ განათლებისა და საკულტო საკითხების სამინისტროს გენერალურ სამდივნოს საკულტო საკითხებში. ეს მოვალეობა გულისხმობს და განსაზღვრავს: საკულტოსფეროში სამთავრობო პოლიტიკის განხორციელების ზედამხედველობას; სამინისტროს შემადგენლობაში შემავალი დეპარტამენტების მოვალეობებს: საეკლესიო ადმინისტრაციის დეპარტამენტს დაკავებულს უპირატესი რელიგიოუს საკითხებით მხოლოდ საბერძნეთის ტერიტორიაზე; საეკლესიო განათლებისადა რელიგიის სწავლების დეპარტამენტს; განსხვავებული კულტისა და განსხვავებული რელიგიის პირთა დეპარტამენტს, რომლის სახელწოდებაც ერთგვარად პარადოქსულია თანამედროვე სახელმწიფოსთვის. დეპარტამენტი დაკავებულია პროფელიტიზმის საკითხებით, არამართლმადიდებელი ქრისტიანების სალოცავი ადგილების დაფუძნების საქმიანობით, თეოლოგიის სკოლებით, სემინარიებით, ფონდებითა და სხვა იურიდიული პირებით, ისევე, როგორც ყველა ზემოხსენებულის ზედამხედველობით. დეპარტამენტს აგრეთვე ეხება საბერძნეთის მთავარი რაბინის, ებრაელი საზოგადოებრიობის მთავარი რაბინებისა და დასავლეთი თრაკიის მუსლიმანური უმცირესობის სამი მუსლიმანი მუფთის დანიშვნის, განთავისუფლების და ოფიციალური სტატუსის საკითხები.

რელიგიის საკითხებზე პასუხისმგებლობა ეკისრება საგარეო საქმეთა სამინისტროსაც. საეკლესიო საქმეების თითოეული დეპარტამენტი პასუხისმგებელია საბერძნეთის ფარგლებს გარეთ მდებარე მართლმადიდებლური, სხვა ქრისტიანული ეკლესიებისა და მართლმადიდებლურ-თეოლოგიური სკოლების, საეკლესიო ცენტრების, საზღვარგარეთ მცხოვრები მართლმადიდებელი ბერძენი საეკლესიო პირების ზედამხედველობაზე, მათთან დაკავშირებული საკითხების შესწავლაზე, რეკომენდაციების გაცემაზე და საკითხების გადანყვეტაზე, აგრეთვე ათონის მთის სამოქალაქო მმართველობის საკითხებზე.

საბერძნეთში მართლმადიდებლური ეკლესია სულიერი და რელიგიური ორგანიზაციაა, მაგრამ ამასთანავე აქვს ადმინისტრაციული უფლებამოსილება და როგორც იურიდიული პირი, ახორციელებს სახელმწიფო კანონმდებლობის დებულებებს. სახელმწიფო საბჭო (რომელიც უმაღლესი ადმინისტრაციული სასამართლოა) განიხილავს ყველა აქტს, რომლებიც ეხება ადმინისტრაციულ საქმეებს. საბჭო იყენებს სამ შესაბამის კრიტერიუმს: უპირველეს ყოვლისა, აქტი უნდა გამომდინარეობდეს იმ საეკლესიო სააგენტოდან, რომელსაც ეკლესიამ ანდო ეკლესიის მართვა (მაგ., წმიდა სინოდი, საეპარქიოები, სამრევლო საბჭოები); მეორე, განსახილველი აქტი უნდა იყოს მომზადებული სახელმწიფო კანონმდებლობასთან შესაბამისობაში; და მესამე, განსახილველი აქტი უნდა იყოს ადმინისტრირების გამოხატულება ე.ი. უნდა არეგულირებდეს ადმინისტრაციულ საქმეებს და არა დოქტრინას, ღვთისმსახურებას ან სასულიერო ხასიათის საქმეებს და ჯერ არ უნდა იყოს ძალაში შესული.

საბერძნეთის ეკლესიის ორგანიზაციული სტრუქტურა სინოდის სისტემის შესაბამისად არის მოწყობილი; ეს არის ძირეული ადმინისტრაციული ინსტიტუტი თითოეული მართლმადიდებლური ეკლესიისთვის და იგი არსებობს ცენტრალურ და ადგილობრივ დონეებზე. უმაღლესი ხელისუფლებაა იერარქიის წმინდა სინოდი ათენის არქიეპისკოპოსის ხელმძღვანელობით და მისი წევრები არიან მოქმედი ეპისკოპოსები (მიტროპოლიტები).

ამჟამად მთლიანად საარქიეპისკოპოსოში არის ოთხმოცი მიტროპოლიტური ეპარქია: აქედან 43 ავტოკეფალურ ეკლესიაში და 36 ახალ ტერიტორიებზე. კრეტის ეკლესიას აქვს

საეპისკოპოსო და შვიდი მიტროპოლიტური ეპარქია, დოდეკანესის კუნძულებს ოთხი, ხოლო წმინდა მთა თავად მსოფლიო საპატრიარქოს იურისდიქციაშია. წმინდა სინოდს აქვს ადმინისტრაციული, საკანონმდებლო და იურიდიული კომპეტენცია. რომელიც საშუალებას აძლევს გამოაქვეყნოს ნორმატივები და საეკლესიო ბრძანებები იმ უფლებამოსილების ფარგლებში, რომელიც ეკლესიას საკონსტიტუციო წესდების შესაბამისად მინიჭებული აქვს რამდენიმე სფეროში სინოდი იკრიბება ყოველწლიურად, 1 ოქტომბერს და ნებისმიერ სხვა დროს საჭიროებიდან გამომდინარე.

მუდმივ ადმინისტრაციულ მომსახურებას უზრუნველყოფს მუდმივმოქმედი წმინდა სინოდი, იგი შედგება თორმეტი მიტროპოლიტისგან (ექვსი ავტოკეფალური ეკლესიიდან და ექვსი ახალი ტერიტორიების ეკლესიებიდან). მას სათავეში უდგას ათენის არქიეპისკოპოსი, რომელსაც აქვს თანამდებობაზე ყოფნის წლიური ვადა და უფლებამოსილება დადგენილ ფარგლებში. საბერძნეთში არ არის საეკლესიო გადასახადი. თითოეულ რელიგიას აქვს თავისი შემოსავალი მოძრავი და უძრავი ქონებიდან და წევრთა შემოწირულებებიდან. სახელმწიფომ თითქმის მთლიანად თავის თავზე აიღო უპირატესი რელიგიის დაფინანსება, რაც სხვადასხვა ფორმით კეთდება: პირდაპირი ან არაპირდაპირი სუბსიდირება, როგორცაა "Apostoliki Diakonia" და ათენის ტაძრის წლიური სუბსიდირება, ეკლესიებისა და მონასტრების საჭიროებებისთვის სხვადასხვა გრანტის გაცემა.

ამავე დროს, სახელმწიფო იხდის მართლმადიდებელი საეკლესიო მსახურების განათლების ყველა ხარჯს. სახელმწიფო იხდის პრელატებისა და მღვდლების ხელფასებს, რომლებიც მსახურობენ სამრევლოებში, ასევე დიაკვნების (მღვდლების და დიაკვნების რაოდენობა 10,000-მდეა), მქადაგებლებისა და საერო მომსახურების ხელფასებს, რომლებიც მსახურობენ მართლმადიდებელ ეკლესიაში. იგივე პირები პენსიაზე გასვლის შემდეგ პენსიებს სახელმწიფოსგან იღებენ.

კანონი, რომელიც ყველა სამრევლოს აკისრებდა სახელმწიფო გადასახადს საკუთარი შემოსავლიდან 35%-ის ოდენობით, გაუქმდა 2004 წელს. ბერები არიან დაზღვეული (ჯანმრთელობა და პენსია). მღვდლები, რომლებიც მუშაობენ სასაფლაოებზე და საავადმყოფოებში ხელფასს ადგილობრივი მუნიციპალიტეტიდან ან საავადმყოფოს ადმინისტრაციიდან იღებენ. არმიასა და საპოლიციო ძალებში მომსახურე მღვდლებს ენიჭებათ ოფიცრის რანგი და იღებენ ხელფასს ან პენსიას თავიანთი რანგის გამო. ამავდროულად ისინი შესაძლოა იყვნენ საჯარო ან კერძო სამსახურში ჩვეულებრივ მასწავლებლის როლში შესაბამისი ანაზღაურებით. სასულიერო წოდების მისაღებად კანდიდატისთვის აუცილებელია შემდეგი კვალიფიკაცია: (ა) იგი უნდა იყოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წევრი, (ბ) უნდა გააჩნდეს სწორი და მყარი რწმენა, (გ) უნდა იყოს მამრობითი სქესის, (დ) უნდა იყოს სათანადო ასაკის (დიაკვნის შემთხვევაში, სულ მცირე, 25 წლის, 30 წლის მღვდლისა და 34 წლის ეპისკოპოსისთვის), (ე) უნდა პქონდეს აუცილებელი განათლება, (ვ) იყოს ფიზიკურად და სულიერად ჯანმრთელი, (ზ) თუკი დაოჯახებულია, მისი ქორწინება უნდა შეესაბამებოდეს წმინდა კანონებს, (თ) არ უნდა პქონდეს ქორწინების გარეთ კავშირები და (ი) უნდა იყოს უმნიკვლო ქცევის.

სისხლისა და სამოქალაქო კანონმდებლობის შესაბამისად, ფიცის მიღების დროს მღვდლებმა მხოლოდ თანხმობა უნდა დაადასტურონ; მათ არ მოეთხოვებათ ზიარების დროს მიღებული ინფორმაციის გამოცხადება. პრელატისგან ფიცს იღებენ მის საცხოვრებელში და შემდეგ კითხულობენ სასამართლოში. ეპისკოპოსებთან მიმართებით გამოიყენება სპეციალური სისხლის სამართლის იურისდიქცია სისხლის სამართლის საპროცედურო კოდექსის შესაბამისად. პრელატის მიერ ჩადენილი უმნიშვნელო სამართალდარღვევისას, მას ასამართლებენ "ცრონნ ცოურტ"- ში და არა პოლიციის სასამართლოში; მაშინ, როდესაც დანაშაულისათვის ასამართლებენ სააპელაციო სასამართლოში და არა "ცრონნ ცოურტ"- ში. ეს წარსულში სტანდარტული პრაქტიკა იყო,

მაგრამ საერო წარმომადგენლები ამჟამად არ იღებენ მონაწილეობას საეკლესიო ორგანიზაციების მართვაში და პრელატების და სამრევლოს მღვდლების არჩევნებში.

საბერძნეთში სამოქალაქო ქორწინება 1982 წელს შემოვიდა. ამ პერიოდამდე საეკლესიო ქორწინება იყო ქორწინების ერთადერთი კანონიერი ფორმა; სამოქალაქო ქორწილი შეიძლება შემდგარიყო მხოლოდ საზღვარგარეთ და მას არ ცნობდნენ საბერძნეთში. L. 1250/1982 თანახმად, შესაძლებელი გახდა როგორც სამოქალაქო, ისე საეკლესიო ქორწინება. ამავდროულად გაუქმდა სამოქალაქო კოდექსში ქორწინებასთან დაკავშირებული ბევრი დაბრკოლება, თუმცა საბერძნეთის ეკლესიამ გადაწყვიტა შეენარჩუნებინა ზოგიერთი მათგანი. მაგალითად, მართლმადიდებელი არ შეიძლებოდა დაქორწინებულიყო სხვა რელიგიის წარმომადგენელზე, არც მაშინ, როდესაც აშკარაა მესამე ქორწინება ან როდესაც არსებობს ახლო სისხლისმიერი ურთიერთობა, ან სულიერი ერთიანობა მონათვლის შემდეგ, ან როდესაც სისხლის სამართლის სასამართლო დაადანაშაულებს მათ ღალატში (თუმცა ამჟამად ღალატი აღარ ითვლება სისხლის სამართლის დანაშაულად). ქორწინება არ არის ნებადართული მღვდლებსა და ბერებზე და ქალზე, რომლის ბოლო განქორწინებიდან გასულია ათ თვეზე ნაკლები.

ათონის ნახევარკუნძულზე ბერების ორგანიზებულ ცხოვრებას საფუძველი 963 წლიდან ჩაეყარა, როდესაც აშენდა დიდი ლავრის მონასტერი. ბიზანტიის იმპერატორების მიერ ათონის მთისთვის თვითმმართველობის პრივილეგიების მინიჭება ჩვეული იყო (იგი ეხებოდა საკანონმდებლო, იურიდიულ და ადმინისტრაციული უფლებამოსილების განხორციელებას). ეს აგრეთვე ეხებოდა რელიგიური, პირადი და ფინანსური ხასიათის პრივილეგიებს. ათონის მთა გახდა საყოველთაო მართლმადიდებლური სამონასტრო ცენტრი, რომელშიც იმყოფებოდნენ ბერები ყველა მართლმადიდებელი ქვეყნიდან. დღეისათვის იქ სამონასტრო ცხოვრებით დაახლოებით 2,500 ბერი ცხოვრობს. არამართლმადიდებელი ქრისტიანები, ისევე, როგორც მართლმადიდებლები, რომლებიც სარგებლობენ იულიუსის კალენდრით, თითქმის ყოველთვის გაერთიანებული არიან სამოქალაქო კოდექსით განსაზღვრულ ასოციაციებად, რადგან არ არსებობს სპეციალური კანონები, რომლებიც ცნობდნენ მათ საჯარო სამართლის სუბიექტობას.

1830 წლის ლონდონის მესამე პროტოკოლი, რომელიც ეხებოდა საბერძნეთის სახელმწიფოს შექმნას, უპირველეს ყოვლისა, დაკავშირებული იყო რომაულ-კათოლიკური ეკლესიის პოზიციასთან საბერძნეთში. ამ პროტოკოლის დებულებების შესაბამისად: ა) საფრანგეთი რომელმაც იკისრა კათოლიკეების დაცვა ოტომანების მმართველობის პერიოდში მიატოვა ეს როლი განთავისუფლებულ ტერიტორიებზე, გადასცა რა ეს ამოცანა ახლად შექმნილი სახელმწიფოს სუვერენს, და ბ) მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, რომ რომაულ-კათოლიკური ეკლესია თავისუფლად და საჯაროდ განახორციელებდა თავის რიტუალებს, ანუ დაცული იქნებოდა მის საკუთრება, მისი ეპისკოპოსები შეინარჩუნებოდნენ იმ ფუნქციებს, უფლებებს და პრივილეგიებს, რომლებიც მათ ჰქონდათ საფრანგეთის მეფეების პატრონაჟით, ძველი ფრანგული მისიების ან ფრანგული დასახლებების კუთვნილი ქონება იქნებოდა აღიარებული და მას სცემდნენ პატივს. მისი მომდევნო N 33 (1830) პროტოკოლი აყალიბებდა, რომ პრივილეგიები, რომლებიც გააჩნდათ კათოლიკეებს, არ შეიძლებოდა თავს მოხვეოდა საბერძნეთის მთავრობას, რადგან ვალდებულებები საბოლოოდ გამოიწვევდა მიკერძოებულ შეხედულებას დომინირებული რელიგიის მიმართ. როდესაც იონიის კუნძულები კვლავ საბერძნეთს შეუერთდა (1864), მე-3 პროტოკოლი კვლავ ძალაში შევიდა. 1923 წელს, სევრის ხელშეკრულების რატიფიკაციის შემდეგ, რომელიც ეხებოდა საბერძნეთში უმცირესობის წარმომადგენლების დაცვას, საბერძნეთში არსებული აზრით და კანონმდებლობის შესაბამისად, ლონდონის პროტოკოლმა არსებობა შეწყვიტა.

ეს ინტერპრეტაცია ქმნის სხვადასხვა პრობლემას კათოლიკური ეკლესიის შიგნით, ახალი ეპარქიების შექმნის, პრელატების ოფიციალურ დონეზე ცნობის, ადმინისტრაციული ორგანოების ხასიათის და ფუნქციების, ან თავად კანონიკური კანონის გამოყენების თვალსაზრისით. მუსლიმანები. მუსლიმანური უმცირესობის მართვა, რომელიც დაფუძნებულია დასავლეთ თრაკიაში, ხორციელდება ლოზანის ხელშეკრულების შესაბამისად (1923) და სხვადასხვა უფრო ახალი კანონით. უმცირესობას, რომელიც სამ რაიონად არის დაყოფილი, სათავეში უდგას ეროვნული განათლებისა და საკულტო საკითხების მინისტრის მიერ დანიშნული სამი მუფთი. თითოეული მუფთის იურისდიქცია ხორციელდება თავისი რაიონის მუსლიმანური რელიგიის ყველა ღვთისმსახურზე და იგი სჯის საქმეებს, რომლებიც ეხება თავისი სარწმუნოების პირთა შესაბამის საოჯახო და მემკვიდრეობის კანონებს. ყოველი მუფთის გვერდით შექმნილია კომიტეტი, რომელიც განკარგავს რელიგიური კოლექტივებისა და მოცემული რაიონის საეკლესიო დაწესებულებების ქონებას (ევკაფ).

საბერძნეთის სახელმწიფო ყურადღებას აქცევს მუსლიმანური უმცირესობის სკოლებს, ისევე, როგორც მედრესეებს (სემინარიებს) და სალონიკის სკოლის მოსწავლეებს. ებრაელთა თემი. საბერძნეთში ებრაული რელიგიის სამართლებრივი სტატუსი დაცულია რამდენიმე კანონით. ქალაქებში, სადაც ცხოვრობს ხუთ ებრაულ ოჯახზე მეტი, შეიძლება დაარსდეს ებრაელთა საზოგადოებები პრეზიდენტის ბრძანებულების თანახმად. ეს საზოგადოებრიობები წარმოადგენს საჯარო სამართლის მორალურ პირებს და მათი ადმინისტრირება ხდება საზოგადოებრიობის ასამბლეის და საბჭოს მიერ ორგანოების, რომლებსაც ირჩევენ წევრები.

საბერძნეთში არსებული ყველა ებრაელი საზოგადოება წარმოდგენილია “ისრაელის ცენტრალური საბჭოს მიერ კოორდინაციის კონსულტაციების საკითხებში”, მას ირჩევს გენერალური ასამბლეა სამი წლის ვადით, იგი თავისი სპეციალური წარმომადგენლებისგან შედგება. თითოეულ რელიგიურ საზოგადოებას ხელმძღვანელობს რაბინი, რომელიც ინიშნება, პრეზიდენტის ბრძანებულების თანახმად, შესაბამისი საზოგადოების წინადადების საფუძველზე. ასევე არსებობს რაბინების საბჭო, რომელიც მოქმედებს როგორც რელიგიური სასამართლო. 1946 წლის სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, გაუქმდა მისი სამოქალაქო იურისდიქცია. მიუხედავად ამისა, Beth-Din კვლავ აგრძელებს თავისი კომპეტენციის განხორციელებას იმ ისრაელებზე, რომლებსაც არ აქვთ საბერძნეთის მოქალაქეობა, აგრეთვე ახდენს ქორწინების სასულიერო დაშლას, რომლის შესახებაც სამოქალაქო სასამართლომ გამოიტანა განქორწინების გადაწყვეტილება.

სახელმწიფო და რელიგია გერმანიაში

გერმანიაში, სადაც დაახლოებით 82.5 მილიონი ადამიანი ცხოვრობს, ფუნქციონირებს ორი, დაახლოებით ერთნაირი სიდიდის და მნიშვნელობის ეკლესია. კათოლიკური ეკლესია დაახლოებით 26.5 მილიონ წევრს აერთიანებს, პროტესტანტული კი 26.2 მილიონს.

პროტესტანტული ეკლესია შედგება ტერიტორიულად ბაზირებული მრავალი ეკლესიისგან, რომელთაგან თითოეული დამოუკიდებელი ერთეულია. ისინი ერთობლიობაში გერმანიაში ქმნიან ევანგელისტურ ეკლესიას.

არსებობს აგრეთვე რამდენიმე, ფედერაციის გარეთ მყოფი, შედარებით მცირე პროტესტანტული ეკლესია, რომლებიც ცნობილია, როგორც თავისუფალი ეკლესიები (Freikirchen). პროტესტანტული ეკლესიები ან ლუთერანულია, ან რეფორმისტული; ზოგიც შერწყმული კონფესიაა, ამ ორი აღმსარებლობისგან სხვადასხვა გზით მიღებული. ისლამს

გერმანიაში დაახლოებით 3.2 მილიონი ადამიანი მისდევს. ებრაული თემი 100 000-ზე მეტი წევრისგან შედგება, მართლმადიდებელი ქრისტიანების რიცხვი კი 1.2 მილიონს აღწევს. ქვეყანაში აგრეთვე არსებობს მრავალი შედარებით მცირე რელიგია: ზოგ მათგანს დიდი ტრადიცია აქვს გერმანიაში, ზოგი კი სულ მცირე ხანია არსებობს. მათი წევრების რაოდენობა დაახლოებით 1.6 მილიონია. გერმანიის 22 მილიონი მცხოვრები თავის თავს აღმსარებლობის გარეშე აცხადებს. ეს შესაძლოა იმის შედეგი იყოს, რომ ყოფილი აღმოსავლეთი გერმანიის პოლიტიკური სისტემა მტრულად იყო განწყობილი ეკლესიის მიმართ.

ამასთან ერთად, იმიგრაციის და სხვა სოციალური ფაქტორების შედეგად კონფესიური სურათი გერმანიაში ძალიან სწრაფად იცვლება, ასე რომ, შეფასება პირობითი და ცვალებადია. რელიგიური სიტუაცია გერმანიაში დღესაც კი 1517 წლის რეფორმაციის ძლიერი გავლენის ქვეშაა. ლუთერანულმა რეფორმაციამ, ადგილობრივი მმართველების საქმიანობამ და ტერიტორიულმა სუვერენიტეტმა საფუძველი ჩაუყარა დღევანდელ ეკლესიებს, რომელთა უმაღლესი მღვდელმთავრები ხშირად დამოუკიდებელი მმართველები იყვნენ. ისინი ახერხებდნენ, ახლო ურთიერთობა შეენარჩუნებინათ სამეფო ტახტსა და საკურთხეველს შორის, რაც 1919 წლამდე გაგრძელდა.

შუა საუკუნეების შემდგომ კათოლიკურმა ეკლესიამ გარკვეული სუვერენიტეტი და ძალაუფლება მოიპოვა. ტრიერის, კიოლნისა და მაინცის მთავარეპისკოპოსები თვითონ ირჩევდნენ წმინდა რომის იმპერიის მმართველს. მათი საერო ძალაუფლება დიდად არ განსხვავდებოდა სხვა ამომრჩეველთა ძალაუფლებისგან. სუვერენიტეტის ეს მდგომარეობა 1803 წლის საეკლესიო მფლობელობების გაუქმებასთან (Reichs-deputation-shauptschluss) ერთად დასრულდა. ზარალი ნაწილობრივ აანაზღაურა “მარტვენა რეინის” ლორდთა უმრავლესობამ, როცა “რეინის მარცხენა” მხარის დაკარგვას (საფრანგეთთან) შედეგად მოჰყვა ლუნევილის 1801 წლის ზავი. ამ პროცესში გაუქმდა ეკლესიური მმართველების “მიწიერი” სუვერენიტეტი და მათი ტერიტორიის უდიდესი ნაწილი გადანაწილდა. კათოლიკურ ეკლესიას ქონების უმეტესი ნაწილი ჩამოერთვა და ამის შემდგომ მისი ქონება რომელიმე ადგილობრივი მრევლის ქონებას არ აღემატებოდა. 1555 წელს, აუგსბურგის რელიგიური მშვიდობის პერიოდში, ლუთერანული და კათოლიკური კონფესიები არსებითად თანაბარი უფლების მქონედ აღიარეს. ოცდაათწლიანმა ომმა (1618-1648 წწ.) არც ერთ რელიგიურ მხარეს არ მოუტანა გამარჯვება. დღესაც რელიგიური კონგრეგაციების ტერიტორიული განაწილება ამ მოვლენებს უკავშირდება. მე-19 საუკუნის განმავლობაში თანდათან სუსტდებოდა კავშირი სახელმწიფოსა და პროტესტანტულ ეკლესიას შორის.

1919 წლის ვაიმარის კონსტიტუციას შედეგად მოჰყვა სახელმწიფოს და ეკლესიის გაყოფა, თუმცა ძალაში დარჩა ურთიერთთანამშრომლობა ისეთ საკითხებში, როგორებიცაა: რელიგიის სწავლება საჯარო სკოლებში, საეკლესიო გადასახადი და ღვთისმსახურება ჭარში. იკისრა რა პასუხისმგებლობა ნაციონალური გერმანიის მიერ მილიონობით ევროპელი ებრაელის განადგურებაზე, გერმანიამ მნიშვნელოვანი როლი მიანიჭა რიცხობრივად მცირე ებრაულ რელიგიურ საზოგადოებებს. ძირითადი კანონის მე-4 მუხლი იძლევა რელიგიის თავისუფლების გარანტიას.

ხელშეუხებელია რწმენის, სინდისის, აღმსარებლობის, რელიგიის თუ იდეოლოგიის თავისუფლება. უზრუნველყოფილია რელიგიის ხელშეუხებლობა. ასევე ცალკეული უფლებები, რაც ქმნის რელიგიის თავისუფლების გარანტიას, იგი ჩამოყალიბებულია CC-ს 140-ე მუხლში. ამ ნორმებს ფუნდამენტურ კანონად 1919 წლის ვაიმარის კონსტიტუციის 136-139-ე და 141-ე მუხლები აერთიანებს. ასე რომ, ისინი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც კონსტიტუციური უფლებები. უფრო მეტიც, ძირითადი კანონის მე-7 მუხლის (2) და (3) პუნქტებით, გარანტირებულია საჯარო სკოლებში რელიგიური განათლების მიღება. მრავალ სხვა მუხლს, მაგ., როგორიცაა სახელმწიფო უნივერსიტეტებში თეოლოგიური

ფაკულტეტების არსებობა, შეიცავს ძირითადი კანონი და ფედერალური მიწების (Bundesländer) სხვა კანონები. გერმანიაში სახელმწიფოს და ეკლესიის ურთიერთობის განსაზღვრა უმეტესწილად (Bundesländer)-ის კომპეტენციაა. დეტალური შეთანხმება საეკლესიო-სახელმწიფო სისტემის საკონსტიტუციო ბაზისის შესახებ დადგენილია ძირითადი კანონის შემდგომ მიღებულ მრავალ ინსტრუქციასა და იურიდიულ პირობაში.

რაც შეეხება კათოლიკურ ეკლესიას, მასთან ურთიერთობის მნიშვნელოვანი საფუძველია საერთაშორისო სამართლით აღიარებული 1933 წლის საიმპერიო კონკორდატი. ხელშეკრულებები ან შეთანხმებები ასევე დადებულია არაერთ მცირე რელიგიურ კონგრეგაციასთან. ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის დადებული ამგვარი ხელშეკრულებები ეხება სახელმწიფოსა და მღვდელმთავრებს შორის თანამშრომლობას, საჯარო სკოლებში რელიგიური განათლების გარანტიას, თეოლოგიურ ფაკულტეტებს, ჯარში ღვთისმსახურებას და ეკლესიის მიერ მრევლიდან სახსრების მოზიდვას.

ეკლესიასა და სახელმწიფოს ურთიერთობის ევროპულ სისტემაში გერმანიას შუალედური პოზიცია უჭირავს. ესაა შუალედური მდგომარეობა იმ მოდელებს შორის, რომლებიც, ერთი მხრივ, სახელმწიფო ეკლესიის არსებობას გულისხმობს, ხოლო, მეორე მხრივ, ეკლესიის და სახელმწიფოს ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად არსებობას ითვალისწინებს.

ძირითადი კანონი აყალიბებს სისტემას, რომლის მიხედვითაც ეკლესია და სახელმწიფო განცალკევებულია და ამავე დროს, მათ შორის არსებობს კონსტიტუციურად უზრუნველყოფილი თანამშრომლობის ფორმა. შესაბამისად, გერმანიის ეკლესია-სახელმწიფო სისტემის სამართლებრივი საფუძველი ემყარება სამ მთავარ პრინციპს: ნეიტრალიტეტს, ტოლერანტობასა და პარიტეტს. ნეიტრალიტეტის პრინციპი იმაში მდგომარეობს, რომ არ მოხდეს სახელმწიფოს იდენტიფიცირება ეკლესიასთან, ანუ ესაა სახელმწიფო-ეკლესიის არარსებობა.

სახელმწიფოს არ აქვს უფლება, უპირატესობა მიანიჭოს რომელიმე კერძო რელიგიურ კონგრეგაციას ან განსაჯოს რომელიმე კონგრეგაციის შეხედულებები, ან იდეოლოგია. იდეოლოგიური ორგანიზაციები უნდა სარგებლობდნენ რელიგიური ორგანიზაციების თანაბარი უფლებებით; ეს ეხება ჰუმანისტური იდეოლოგიის ან პოზიციის მქონე გაერთიანებებს. თუმცა ამას მხოლოდ მინიმალური სოციალური შედეგი აქვს. მეორე მხრივ, რელიგიური წარმონაქმნებები არ უნდა იყოს ჩაყენებული სოციალურ ჯგუფებზე უფრო არახელსაყრელ პოზიციაში, იგი კრძალავს სახელმწიფო ათეიზმის მხარდამჭერი გადანყვეტილებების მიღებას.

ტოლერანტობის პრინციპი სახელმწიფოს ავალდებულებს იყოს არა მხოლოდ მიუკერძოებელი სხვადასხვა რელიგიური შეხედულების მიმართ, არამედ გაგებით მოეცილოს რელიგიურ მოთხოვნებს.

გერმანიაში მრავალრიცხოვანი რელიგიური გაერთიანების, ისევე როგორც შედარებით მცირე რელიგიური გაერთიანების მნიშვნელოვან ნაწილს საჯარო სამართლის იურიდიული პირის სტატუსი აქვს. სხვადასხვა ხელშეკრულების თანახმად, საეკლესიო მრევლი, ეპარქიები, საეკლესიო ორგანიზაციები მოიაზრებიან საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებად.

საჯარო სამართლის სხვა იურიდიული პირებისგან განსხვავებით, ამ სტატუსის მქონე რელიგიური გაერთიანებები არ ინტეგრირდება სახელმწიფო სტრუქტურებში. ისინი, როგორც საჯარო იურიდიული პირები, ინარჩუნებენ თავიანთ სრულ დამოუკიდებლობას. ამ იურიდიული ნორმით, არანაირი სპეციფიური იდენტიფიკაცია სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის არ არსებობს; პირიქით, სახელმწიფო რელიგიურ გაერთიანებებს საზოგადოებრივი ცხოვრების ნაწილად მიიჩნევს. მხოლოდ რამდენიმე განსაკუთრებული უფლება ასოცირდება ამ სტატუსთან.

ყველა რელიგიურ გაერთიანებას შეუძლია მიიღოს საჯარო სამართლის იურიდიული პირის სტატუსი, თუკი ის აჩვენებს თავისი წევრების რაოდენობას და დაადასტურებს, რომ იგი

ნამდვილად არის პერმანენტული გაერთიანება. იელოვას მოწმეების მცდელობისას, მოეპოვებინათ საჯარო სამართლის იურიდიული პირის სტატუსი, ფედერალურმა საკონსტიტუციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ ამ სტატუსის მისაღებად ასევე აუცილებელია კანონის პატივისცემა და მისი მორჩილება. 2004 წელს მათი საქმე ჯერ კიდევ არ იყო დახურული ადმინისტრაციულ სასამართლოში.

სხვა რელიგიურმა გაერთიანებებმა მიიღეს სამართლებრივი სტატუსი სამოქალაქო სამართლის შესაბამისად. ეს სტატუსი, სულ მცირე, კერძო რეგისტრირებული ასოციაციის სტატუსია. რწმენის თავისუფლების გარანტიის შედეგად მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული რელიგიის თავისებურებანი და სადაც აუცილებელია სამოქალაქო სამართლის პირობები სასულიერო მოთხოვნებს უნდა პასუხობდეს. შესაბამისად, ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლო, სამოქალაქო სამართლის მოთხოვნების საპირისპიროდ, ამას კონსტიტუციურ მოთხოვნად მიიჩნევს. მაგალითად, სასულიერო კონსულტაციური მმართველობა ბაჰაი, რომელიც სამართლებრივ სტატუსს ითხოვს, უნდა შევიდეს ასოციაციის რეგისტრში, მიუხედავად იმისა, რომ იგი არ არის ბაჰაის რელიგიური მოძრაობის სხვა ორგანოებისგან დამოუკიდებელი.

შეიძლება მივიჩნიოთ, რომ რელიგიური გაერთიანების თვითგამორკვევის უფლება გერმანიის ფედერალურ რესპუბლიკაში მისი სოციალური და სამართლებრივი ცხოვრების ცენტრალური საკითხია. ნებისმიერი რელიგიური გაერთიანება ძირითადი კანონის ფარგლებში დამოუკიდებლად არეგულირებს და წარმართავს საკუთარ საქმიანობას. აქედან გამომდინარე, თითოეული რელიგიური გაერთიანება, მიუხედავად თავისი სამართლებრივი სტატუსისა, შეიძლება დამოუკიდებლად უძღვებოდეს საკუთარ საქმიანობას. თვითგამორკვევის ეს უფლება მოიცავს ისეთ სფეროებს, როგორებიცაა: რელიგიური დოგმა და სწავლება, ოფიციალურ შეხვედრების დანიშვნა, რელიგიური მსახურებანი, საქველმოქმედო საქმიანობი ორგანიზება, საკითხები, რომლებიც დამქირავებელსა და დაქირავებულ პირს შორის ურთიერთობის უმთავრეს ასპექტებს და მონაცემების დაცვას ეხება.

ბევრი ეკლესია თავისი საქმიანობისთვის სახელმწიფოსგან იღებს თანხებს: სახელმწიფოს ნეიტრალიტეტის იდეიდან გამომდინარე, ეკლესიის საქმიანობა არ უნდა ჩააყენონ იმაზე უარეს მდგომარეობაში, ვიდრე, ვთქვათ, ათლეთათვის სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული ადგილობრივი კლუბები. ზოგიერთ შემთხვევაში ეკლესია თავისუფლდება გადასახადებისგან. საეკლესიო გადასახადი და ეკლესიისადმი საქველმოქმედო შემოწირულებანი შეიძლება საშემოსავლო გადასახადიდან ამოირიცხოს. ეს ეხება აგრეთვე არასაშემოსავლო ორგანიზაციებისთვის შემოწირულებებს.

გარდა ამისა, ეკლესიას არ მოეთხოვება გარკვეული გადასახადების გადახდა და ზოგიერთი მოვალეობის შესრულება. როცა საქმე ეხება შეიარაღებულ ჯარებში, საავადმყოფოებში, პენიტენციურ დაწესებულებებში ან სხვა საჯარო ინსტიტუტებში რელიგიური მსახურების და რელიგიური დახმარების საკითხს, სხვადასხვა რელიგიურ ინსტიტუტს უფლება აქვს, საკუთარ თავზე აიღოს ეს საქმიანობა. მათ უფლება აქვთ საავადმყოფოებსა და საპატიმროებში რელიგიური დახმარება გაუწიონ.

პოლიციაში და სამხედრო ძალებში რელიგიური საქმიანობა კონტრაქტებითაა დარეგულირებული. ეკლესიები გარკვეული დროით აგზავნიან სამხედრო კაპელანებს ამგვარ დაწესებულებებში სასამსახუროდ. სამსახურის ხანგრძლივობისთვის ამ პირებს სახელმწიფო მოხელის სტატუსი ენიჭებათ. შესაძლებელია ასევე საკონტრაქტო სტატუსი. სახელმწიფო თანამდებობაზე ისინი ანგარიშვალდებულნი არიან ფედერალური თავდაცვის სამინისტროს ხელმძღვანელის წინაშე. გერმანელ სამხედრო კაპელანებს აქვთ

ჩვეულებრივი სამოქალაქო სახელმწიფო თანამშრომლის სტატუსი უნიფორმისა და სამხედრო რანგის გარეშე.

სახელმწიფო ადმინისტრაციაში არსებობს როგორც პროტესტანტი სამხედრო კაპელანებისათვის არსებული თავდაცვის ძალების ევანგელისტური ეკლესიის სამსახური, ისე კათოლიკეებისთვის კათოლიკე სამხედრო ეპისკოპოსის სამსახური. მათ მოვალეობებს განსაზღვრავს როგორც ეკლესია, ასევე სახელმწიფო ადმინისტრაცია. ეკლესიის საკითხებში ისინი ექვემდებარებიან თავიანთი ეკლესიის სამხედრო ეპისკოპოსს, საზოგადოებრივი ადმინისტრაციის საკითხებში კი პასუხს აგებენ ფედერალური თავდაცვის მინისტრის წინაშე.

გერმანული სამართლებრივი სისტემის ფარგლებში სახელმწიფო კანონმდებლობა საზოგადოდ არ ანიჭებს რაიმე განსაკუთრებულ სტატუსს მღვდლებს, მოძღვრებს და რელიგიური ორდენების წევრებს. არსებობს მხოლოდ რამდენიმე კერძო გარემოება. ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს განჩინებით, რელიგიური ინსტიტუტები უფლებამოსილია, საეკლესიო თანამდებობაზე მყოფ პირებს უარი უთხრას სახელმწიფო სამსახურში მუშაობის დაწყებაზე, ვიდრე ისინი საეკლესიო მოვალეობებს ასრულებენ. სახელმწიფო კანონმდებლობის მიხედვით, ხმის მიცემისა და არჩევის უფლება არ არის შეზღუდული, ამისათვის სამართლებრივი შეზღუდვა არ არსებობს. დიაკვნებად ხელდასხმული პროტესტანტი მოძღვრები და რომაელი კათოლიკეები განთავისუფლებული არიან თავდაცვის ძალებში სამსახურისგან ისევე, როგორც მათი დენომინაციების ყველაზე აქტიური წევრები. ხელდასხმულ პირებს უფლება აქვთ, სამსახური თავდაცვის ძალებში გადაავადონ. მოძღვრები არ არიან ვალდებული ჩვენება მისცენ, განსაკუთრებით სასამართლოში გამოცხადებით, იმ საკითხებთან დაკავშირებით, რომლებიც მათთვის მოძღვრის ფუნქციის შესრულების დროს გახდა ცნობილი.

ზოგიერთი ევროპული ქვეყნისგან განსხვავებით, გერმანიაში ეკლესიებს არ აქვს რაიმე კომპეტენცია ქორწინებისა და საოჯახო კანონმდებლობასთან დაკავშირებით. გერმანიის სამართლებრივი სისტემის მიხედვით, ქორწინება მთლიანად სამოქალაქო საქმეა. იგი სარეგისტრაციო სამსახურში სრულდება. განსხვავებული ფორმა, განსაკუთრებით კი სამართლებრივი ეფექტის მქონე რელიგიური ქორწინება შეიძლება გაფორმდეს მხოლოდ უცხოელებს შორის იმ ორგანოს წინაშე, რომელიც მათ მშობლიურ ქვეყანაშია აღიარებული და ამდენად, უფლებამოსილია ქორწინების ჩატარებაზე. გერმანიაში ქვეყნის მოქალაქეებისთვის რელიგიურ ქორწინებას სახელმწიფოს მიერ არ აქვს მინიჭებული სამართლებრივი ეფექტი. თუმცა, მეორე მხრივ, ყველას აქვს რელიგიური საქორწინო მომსახურების უფლება კონსტიტუციური დებულების მიხედვით, რომელზეც კამათი მიმდინარეობს. ამ დებულებით, რელიგიური ქორწინება წინ არ უნდა უსწრებდეს სამოქალაქო ქორწინებას. მაგრამ ამ წესის დარღვევის შემთხვევაში სანქციები არ არის გათვალისწინებული. ბოლო ორმოცდაათი წლის განმავლობაში სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობის მარეგულირებელმა გერმანულმა კანონმდებლობამ (რომელიც ძირითად დადებითად უნდა შეფასდეს) ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის ხელშეწყობით დაამტკიცა, რომ აქვს მკვეთრად ჩამოყალიბებული მყარი საფუძველი და უნარი შესწევს, სოციალური საჭიროებანი შესაფერისი საშუალებებით დააკმაყოფილოს. მისი შემდგომი განვითარება გულისხმობს ახალი რელიგიების და არარელიგიური ჯგუფების, კერძოდ, ერთი მხრივ, ისლამის და მეორე მხრივ, ფართოდ გავრცელებული რელიგიური სკვპტიციზმის აღიარებას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ავტორთა ჯგუფი 2004. რელიგიის თავისუფლება. თბილისი: სახალხო დამცველის ბიბლიოთეკა.
2. ავტორთა ჯგუფი 2004. რელიგიური უმცირესობები და რელიგიური ექსტრემიზმი საქართველოში. თბილისი: უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
3. ბუმისი პანაიოტის ი. 2010. კანონიკური სამართალი. თბილისი: ი.მ. ბესიკ ბოგველი.
4. გონაშვილი ვ. 2004. საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციები, ნაწილი I. თბილისი: ქრონოგრაფი.
5. დიდი სჯულისკანონი, 1975. დიდი სჯულისკანონი. თბილისი: საქართველოს საპატრიარქო
6. ვარდოსანიძე ს. 2009. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი უწმიდესი და უნეტარესი ქრისტეფორე III (1927-1932). თბილისი. თსაგ.
7. კიკნაძე მ. რედ. 2008. რელიგიები საქართველოში. თბილისი: სახალხო დამცველის ბიბლიოთეკა.
8. ლორია ვ.; გელაშვილი ბ.; ბენდელიანი მ.; 2002. სახელმწიფო და რელიგია. თბილისი: სახალხო დამცველის ბიბლიოთეკა.
9. მელქაძე ო. 2002. საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციური სამართალი, II კრებული. თბილისი: მერანი.
10. მეტრეველი ა. 2012. პუბლიკაციები. რელიგიური გაერთიანებების სამართლებრივი სტატუსი საქართველოში. <http://www.orthodoxtheology.ge/რელიგიური-გაერთიანებები/>
11. მერაბიშვილი მ. 2006. ადამიანის უფლებათა სფეროში ძირითადი საერთაშორისო სამართლებრივი აქტების კრებული. თბილისი: სახალხო დამცველის ბიბლიოთეკა.
12. რუხაძე მ. 1999. საქართველოს კონსტიტუციური სამართალი. ბათუმი: საია.
13. რობერსი გ. რედ. 2011. სახელმწიფო და ეკლესია ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში. თბილისი: კონრად ადენაუერის ფონდი.
14. საინფორმაციო სააგენტო. "ექსპერტთა კლუბი" 2012. სტატიები. http://expertclub.ge/portal/cnid_12075/alias_Expertclub/lang_ka-GE/tabid_2546/default.aspx.
15. საქართველოს საპატრიარქო 2006. საქართველოს პარლამენტის დადგენილება. საპატრიარქოს უწყებანი, 12 (365), 10.
16. ჩიკვაიძე დ. 2008. საეკლესიო სამართალი. თბილისი: ბონა კაუზა.
17. ცაცანაშვილი მ. 2012. ეკლესია და სახელმწიფო. <http://patriarchate.ge/?action=organizaciebi>
18. ცაცანაშვილი მ. 2012. ეკლესია და სახელმწიფო. <http://www.patriarchate.ge/?action=postkomunisturi>
19. ცხადაია გ. 2010. რელიგიისა და კოსმოპოლიტიკის ურთიერთობის ახალი ფორმები. სოლიდარობა, 1 (34), 76-81
20. ჭავჭავაძე ივ. 1982-1984. ქართველი ერის ისტორია, ტ. VI-VII. თბილისი: უნივერსიტეტი.